

dr Grzegorz Wałęga

**AUTOREFERAT
PRZEDSTAWIAJĄCY WYKAZ OSIĄGNIĘĆ NAUKOWYCH, DYDAKTYCZNYCH
I ORGANIZACYJNYCH**

(Załącznik nr 3 do wniosku o wszczęcie postępowania habilitacyjnego)

Kraków 2021

gr

Spis treści

1. Podstawowe dane	4
2. Posiadane dyplomy i stopnie naukowe – z podaniem podmiotu nadającego stopień, roku ich uzyskania oraz tytułu rozprawy doktorskiej.....	4
2.1. Przebieg kariery zawodowej.....	4
2.2. Dodatkowe dyplomy i certyfikaty	4
3. Informacja o dotychczasowym zatrudnieniu w jednostkach naukowych.....	5
3.1. Przebieg zatrudnienia w podstawowym miejscu pracy	5
3.2. Pozostałe aktywności zawodowe	5
4. Omówienie osiągnięć naukowych, o których mowa w art. 219 ust. 1. pkt 2 ustawy z dnia 20 lipca 2018 r. Prawo o szkolnictwie wyższym i nauce	5
4.1. Uzasadnienie wyboru podjętej problematyki badawczej	7
4.2. Cele badawcze prac składających się na cykl publikacji.....	10
4.3. Wyniki badań.....	11
Cel 1: uporządkowanie kwestii terminologicznych i metodycznych związanych z nadmiernym zadłużeniem oraz określenie czynników warunkujących powstanie tego zjawiska	11
Cel 2: diagnoza skali nadmiernego zadłużenia w Polsce i weryfikacja związków pomiędzy cechami gospodarstw domowych a zbyt dużym obciążeniem długiem	15
Cel 3: ocena konsekwencji nadmiernego zadłużenia dla warunków życia gospodarstw domowych.....	19
4.4. Wkład w rozwój dyscypliny ekonomia i finanse	22
5. Informacja o istotnej aktywności naukowej realizowanej w więcej niż jednej uczelni lub instytucji naukowej, w szczególności zagranicznej.....	24
5.1. Wprowadzenie.....	24
5.2. Obszary badawcze.....	24
5.2.1. Mikroekonomiczne aspekty zadłużenia się gospodarstw domowych.....	24
5.2.2. Zadłużenie gospodarstw domowych w wymiarze makroekonomicznym	27
5.2.3. Społeczno-ekonomiczne aspekty funkcjonowania gospodarstw domowych ..	29
5.2.4. Bezpośrednie inwestycje zagraniczne i funkcjonowanie przedsiębiorstw	31
5.3. Projekty badawcze	32
5.4. Konferencje naukowe.....	33
5.5. Nagrody naukowe	34

5.6. Aktywności w innych jednostkach i organizacjach.....	34
5.7. Współpraca naukowa	38
5.8. Recenzje naukowe i ekspertyzy.....	38
6. Informacja o osiągnięciach dydaktycznych, organizacyjnych oraz popularyzujących naukę lub sztukę	38
7. Inne osiągnięcia.....	41
8. Podsumowanie	41
9. Literatura przywołana w autoreferacie	42

1. Podstawowe dane

Imię i nazwisko: **Grzegorz Wałęga**

Adres korespondencyjny: Uniwersytet Ekonomiczny w Krakowie, Katedra Mikroekonomii
ul. Rakowicka 27; 31-510 Kraków

e-mail: grzegorz.walega@uek.krakow.pl

ORCID: 0000-0002-4355-5204

ResearchGate: <https://www.researchgate.net/profile/Grzegorz-Walega>

Google Scholar: https://scholar.google.pl/citations?hl=pl&user=1_HodWQAAAAJ

2. Posiadane dyplomy i stopnie naukowe – z podaniem podmiotu nadającego stopień, roku ich uzyskania oraz tytułu rozprawy doktorskiej

2.1. Przebieg kariery zawodowej

---

stopień naukowy: **doktor nauk ekonomicznych** w dyscyplinie ekonomia

jednostka nadająca: Uniwersytet Ekonomiczny w Krakowie; Wydział Ekonomii i Stosunków Międzynarodowych (ul. Rakowicka 27, 31-510 Kraków)

tytuł rozprawy doktorskiej: *Uwarunkowania zachowań gospodarstw domowych na rynku kredytów w Polsce*

2012 promotor: prof. dr hab. Zofia Dach

recenzenci: prof. dr hab. Bogumiła Szopa (Uniwersytet Ekonomicznych w Krakowie)

prof. dr hab. Wacław Jarmołowicz (Uniwersytet Ekonomicznych w Poznaniu)

Data obrony: 26.01.2012 r. (obrona z wyróżnieniem)

Data nadania stopnia: 20.02.2012 r.

---

tytuł zawodowy: **magister** (dyplom z wynikiem bardzo dobrym)

jednostka nadająca: Akademia Ekonomiczna w Krakowie (obecnie: Uniwersytet Ekonomiczny w Krakowie), Wydział Finansów (ul. Rakowicka 27, 31-510 Kraków),

dzienne studia magisterskie (4,5-letnie); kierunek: finanse i bankowość; specjalność: rewizja finansowa

2004 tytuł pracy: *Globalizacja gospodarki światowej. Kontrowersje wokół korzyści i kosztów*

promotor: prof. dr hab. Zofia Dach

wyróżnienie: moja praca uzyskała wyróżnienie w III edycji ogólnopolskiego konkursu na najlepszą pracę magisterską „Polska a Unia Europejska” organizowanym przez fundację im. Andrzeja Urbańczyka pod patronatem KRASP

2.2. Dodatkowe dyplomy i certyfikaty

- certyfikat e-nauczyciela (**2019**) przez Stowarzyszenie E-learningu Akademickiego,
- certyfikat ukończenia Hub UEK (**2017–2019**) – programu szkoleniowego (łącznie 400 h) podnoszącego kompetencje nauczyciela akademickiego w zakresie innowacyjnej dydaktyki, w tym dwa moduły specjalistyczne: 1) nauczanie w języku angielskim (Academic English),

2) projektowanie i prowadzenie akademickich kursów online (moduł ukończony z wyróżnieniem). Projekt finansowany ze środków Unii Europejskiej w ramach Funduszu Społecznego,

- dyplom ukończenia kursu pedagogicznego (2006) – Studium Doskonalenia Pedagogicznego Akademii Ekonomicznej w Krakowie (obecnie: Studium Doskonalenia Dydaktyki Akademickiej Uniwersytetu Ekonomicznego w Krakowie).

3. Informacja o dotychczasowym zatrudnieniu w jednostkach naukowych

3.1. Przebieg zatrudnienia w podstawowym miejscu pracy

- 01.05.2012 r. do nadal – **adiunkt** w Katedrze Mikroekonomii
Uniwersytet Ekonomiczny w Krakowie
Kolegium Ekonomii, Finansów i Prawa (dawniej: Wydział Ekonomii i Stosunków Międzynarodowych)
- 01.03.2004 r. do 30.04.2012 r. – **asystent** w Katedrze Mikroekonomii
Uniwersytet Ekonomiczny w Krakowie (dawniej: Akademia Ekonomiczna w Krakowie)
Wydział Ekonomii i Stosunków Międzynarodowych
- 01.10.2003 r. do 15.02.2004 r. (ostatni semestr studiów) – **asystent-stażysta** w Katedrze Mikroekonomii
Uniwersytet Ekonomiczny w Krakowie (dawniej: Akademia Ekonomiczna w Krakowie)
Wydział Ekonomii i Stosunków Międzynarodowych

3.2. Pozostałe aktywności zawodowe

- Spółdzielnia Mieszkaniowa „Budostal” w Krakowie:
  - członek Rady Nadzorczej (funkcja z wyboru – kadencja 2006–2008)
  - sekretarz Komisji Rewizyjnej (kadencja 2006–2008)

4. Omówienie osiągnięć naukowych, o których mowa w art. 219 ust. 1. pkt 2 ustawy z dnia 20 lipca 2018 r. Prawo o szkolnictwie wyższym i nauce

Tytuł osiągnięcia: **Uwarunkowania i konsekwencje nadmiernego zadłużenia gospodarstw domowych w Polsce** – cykl powiązanych tematycznie publikacji naukowych

Moim najważniejszym osiągnięciem naukowym wskazanym we wniosku o wszczęcie postępowania habilitacyjnego jest cykl publikacji naukowych zatytułowany *Uwarunkowania i konsekwencje nadmiernego zadłużenia gospodarstw domowych w Polsce*, które powstały m.in. w ramach kierowanego przeze mnie grantu badawczego finansowanego z **Narodowego Centrum Nauki** w ramach programu **Sonata 10** pt. „Warunki życia nadmiernie zadłużonych gospodarstw domowych” (nr 2015/19/D/HS4/02569), a w szczególności następujące publikacje:

Wałęga G., Wałęga A., Kowalski R. (2021), *Warunki życia nadmiernie zadłużonych gospodarstw domowych w Polsce*, Polskie Wydawnictwo Ekonomiczne, Warszawa, ss. 236.

Recenzenci wydawniczy:

- prof. dr hab. Czesław Bywalec (Uniwersytet Ekonomiczny w Krakowie)
- prof. UE dr hab. Marek Kośny (Uniwersytet Ekonomiczny we Wrocławiu)

[P1]

Mój wkład autorski wynosi 35% i polegał na: kierowaniu projektem naukowym, konceptualizacji badań, wykonaniu przeglądu literatury, opracowaniu metodyki badań (kwestionariusz ankietowy badania), doborze metod ilościowych, wizualizacji danych, sprawdzeniu wyników, interpretacji wyników, opracowaniu wniosków i przygotowaniu podsumowania. Jako współautor pracowałem nad powstaniem (pisanem) pierwszej wersji maszynopisu (draft), a także nad poprawkami do maszynopisu (po recenzjach i redakcji tekstu).

Wałęga G., Wałęga A. (2021), *Over-indebted Households in Poland: Classification Tree Analysis*, "Social Indicators Research", vol. 153, no. 2, p. 561–584. DOI: 10.1007/s11205-020-02505-6. **(indeksowane w bazie Web of Science oraz Scopus)**

[P2]

Impact factor (2020): 2.614 | Five year Impact Factor (2020): 3.056 | CiteScore (2020): 3.8

Mój wkład autorski wynosi 50% i polegał na: konceptualizacji badań, wykonaniu przeglądu literatury, doborze metod ilościowych, wizualizacji danych, sprawdzeniu wyników i ich interpretacji, opracowaniu wniosków i przygotowaniu podsumowania. Jako współautor pracowałem nad powstaniem (pisanem) pierwszej wersji artykułu (draft), a także nad poprawkami do maszynopisu (po recenzji i redakcji tekstu).

Wałęga G., Wałęga A. (2021), *Self-employment and over-indebtedness in Poland: Modelling income and debt repayments distribution*, "Entrepreneurial Business and Economics Review", vol. 9, no. 4, p. 51–65. DOI: 10.15678/EBER.2021.090404. **(indeksowane w bazie Web of Science)**

[P3]

Mój wkład autorski wynosi 50% i polegał na: konceptualizacji badań, wykonaniu przeglądu literatury, doborze metod ilościowych, wizualizacji danych, sprawdzeniu wyników i ich interpretacji, opracowaniu wniosków i przygotowaniu podsumowania. Jako współautor pracowałem nad powstaniem (pisanem) pierwszej wersji maszynopisu, a także nad poprawkami do maszynopisu (po recenzji i redakcji tekstu).

Wałęga G., Wałęga A. (2018), *Living on the edge: over-indebted households in Poland* [in:] *21st Annual International Conference Enterprise and Competitive Environment*, Conference Proceedings 22–23 March 2018, S. Kapounek, V. Kočiš Krůtilová (Eds.), Mendel University in Brno Czech Republic, p. 694–703.

[P4]

Mój wkład autorski wynosi 50% i polegał na: konceptualizacji badań, wykonaniu przeglądu literatury, doborze metod ilościowych, wykonaniu obliczeń i pierwszego opracowania wyników, sprawdzeniu wyników i ich interpretacji, opracowaniu wniosków i przygotowaniu podsumowania. Jako współautor pracowałem nad powstaniem (pisanem) pierwszej wersji maszynopisu, a także nad poprawkami do maszynopisu (po recenzji i redakcji tekstu).

-
- Wałęga G., Wałęga A. (2018),** *Indebted Households in Poland and Their Economic Situation: Assessment Using Mobility Indices* [in:] *Proceedings of the 10th Economics & Finance Conference*, Rome 10–13 September 2018, K. Cermakova, S. Mozayeni, E. Hromada (Eds.), International Institute of Social and Economic Sciences, International Society for Academic Studies, Prague, Czech Republic, p. 552–561. **(Indeksowane w bazie Web of Science)**
- [P5] Mój wkład autorski wynosi 50% i polegał na: konceptualizacji badań, wykonaniu przeglądu literatury, sprawdzeniu wyników i ich interpretacji, opracowaniu wniosków i przygotowaniu podsumowania. Jako współautor pracowałem nad powstaniem (pisanie) pierwszej wersji maszynopisu, a także nad poprawkami do maszynopisu (po recenzji i redakcji tekstu).
-
- Wałęga G., Wałęga A. (2018),** *O badaniach zadłużenia gospodarstw domowych w Polsce*, „Wiadomości Statystyczne”, nr 9(688), Główny Urząd Statystyczny, s. 5–26.
- [P6] Mój wkład autorski wynosi 50% i polegał na: konceptualizacji badań, wykonaniu przeglądu literatury i istniejących źródeł danych dot. zadłużenia, opracowaniu wniosków i przygotowaniu podsumowania. Jako współautor pracowałem nad powstaniem (pisanie) pierwszej wersji maszynopisu, a także nad poprawkami do maszynopisu (po recenzji i redakcji tekstu).
-
- Wałęga G., Wałęga A. (2017),** *Analiza spłat zadłużenia gospodarstw domowych z wykorzystaniem regresji kwantylowej*, *Studia i Materiały „Miscellanea Oeconomicae”*, nr 1, tom I, s. 71–81.
- [P7] Mój wkład autorski wynosi 50% i polegał na: konceptualizacji badań, wykonaniu przeglądu literatury, wizualizacji danych, sprawdzeniu wyników i ich interpretacji, opracowaniu wniosków i przygotowaniu podsumowania. Jako współautor pracowałem nad powstaniem (pisanie) pierwszej wersji maszynopisu, a także nad poprawkami do maszynopisu (po recenzji i redakcji tekstu).
-

4.1. Uzasadnienie wyboru podjętej problematyki badawczej

Jednym z istotnych trendów obserwowanych w zasadzie we wszystkich krajach wysoko rozwiniętych¹ w XXI w. jest rosnący poziom zadłużenia gospodarstw domowych. Współcześnie kredyty i pożyczki stały się trwałym źródłem finansowania wydatków gospodarstw domowych.

Szersze włączenie naszego kraju w obieg gospodarki światowej oraz jego awans cywilizacyjny nie pozostały bez wpływu na gospodarstwa domowe w Polsce w ostatnich trzydziestu latach. Przemiany społeczno-gospodarcze zapoczątkowane w 1989 r. umożliwiły nie tylko przenikanie w nieskrępowany sposób wzorców konsumpcji charakterystycznych dla krajów wysoko rozwiniętych, lecz również ich realizację – poprzez dostępność dóbr wytwarzanych w warunkach gospodarki rynkowej, a także wykorzystanie produktów (kredytów i pożyczek) oferowanych na rynku finansowym. Przed społeczeństwem pozbawionym przez dziesięciolecia swobody kształtowania konsumpcji pojawiła się szansa szybkiej poprawy warunków życia² i dogonienia w tym aspekcie gospodarstw domowych krajów Europy Zachodniej dzięki wykorzystaniu zewnętrznych źródeł finansowania konsumpcji.

---

¹ Wyjątek stanowią tu Niemcy i Japonia, w których to krajach pomiędzy rokiem 2000 a 2018 poziom zadłużenia, mierzony jego udziałem w dochodach do dyspozycji netto, spadł (OECD, 2021).

² Pomimo różnic w zakresie znaczeniowym pojęć warunki życia, standard życia, jakość życia, dobrostan w dalszej części autoreferatu pojęcia te będą stosowane zamiennie, z uwagi na fakt, że one wszystkie odnoszą się do zaspokojenia potrzeb gospodarstw domowych. Szersze omówienie dyskusji w tej kwestii w literaturze polskiej i zagranicznej można znaleźć w publikacji (Wałęga i in., 2021).

W Polsce obserwowany jest ciągle rozwój rynku kredytów dla gospodarstw domowych. Zaowocowało to nieprzerwanym wzrostem poziomu zadłużenia gospodarstw domowych, który tylko na krótko został spowolniony przez światowy kryzys w 2008 r. Wartość kredytów dla gospodarstw domowych w latach 2000–2020³ wzrosła ponad dwunastokrotnie (NBP, 2021). Od 2009 r. kredyty i pożyczki dla gospodarstw domowych w ujęciu sektorowym stanowią ponad 60% wartości kredytów udzielonych przez banki podmiotom sektora niefinansowego, co świadczy o ich znaczącej roli w systemie finansowym. Pomimo relatywnie wysokiej dynamiki zadłużenia gospodarstw domowych w Polsce udział tego rodzaju kredytów w PKB jest blisko dwukrotnie niższy od średniej charakteryzującej UE15 i około półtora raza niższy od średniej dla państw UE28 (IMF, 2020). Oczekiwać jednak należy, że wraz z rozwojem systemu finansowego, co potwierdzają też dane historyczne dla krajów rozwiniętych (Abd Samad i in., 2020), wskaźnik ten dla polskich gospodarstw domowych będzie stopniowo wzrastał. Zatem kwestie związane z zadłużeniem gospodarstw domowych będą w przyszłości nabierały jeszcze większego znaczenia.

Akumulowanie długu przez gospodarstwa domowe nieuchronnie musi też prowadzić do zwiększenia prawdopodobieństwa wystąpienia problemów z jego obsługą. Zagadnienia te są przedmiotem licznych badań zagranicznych prowadzonych w różnych kontekstach (Anderloni, Vandone, 2011; Bańbuła i in., 2015; Betti i in., 2007; Cavalletti i in., 2020; Disney i in., 2008; Falanga, Financité, 2015; Kempson, 2002). Jak pokazują doświadczenia światowe, negatywne oddziaływanie zwiększonej skali kredytowania na jakość portfeli kredytowych instytucji finansowych odłożone jest w czasie – trudności ze spłatą i „złe” kredyty pojawiają się zazwyczaj po kilku latach od zaciągnięcia kredytu. O ile dane na temat kredytów zaciąganych przez gospodarstwa domowe na poziomie całego systemu finansowego w Polsce są przedmiotem analiz, w szczególności tych sporządzanych przez Narodowy Bank Polski oraz raportów branżowych (m.in. Związku Banków Polskich, Biura Informacji Kredytowej), o tyle brak jest pogłębionych badań nad wpływem zadłużenia na gospodarstwa domowe, szczególnie w sytuacji, gdy spłaty z tytułu kredytów stanowią istotne obciążenie ich budżetu.

Zgodzić należy się z poglądem Coxa (2002), który wskazuje, że zagregowane dane nie pozwalają na szczegółową ocenę nadmiernego zadłużenia, zwłaszcza w kontekście zróżnicowanej sytuacji społeczno-ekonomicznej poszczególnych grup gospodarstw domowych. Co więcej, ujawnienie się problemów ze spłatą zadłużenia w danych dla całego systemu finansowego (mierzonych m.in. odsetkiem lub wartością kredytów, które przestały być spłacane), jest w istocie „produktem końcowym” nadmiernego zadłużenia skutkującym niewypłacalnością lub bankructwem gospodarstwa domowego. Jeśli przyjąć, że polityka gospodarcza powinna przeciwdziałać napięciom na rynku finansowym i utrzymywać stabilność finansową systemu konieczne jest wyprzedzające zidentyfikowanie choćby grup gospodarstw domowych narażonych na ryzyko nadmiernego zadłużenia. Jest to ważne, ponieważ – jak wskazują wnioski z ostatniego kryzysu finansowego – wpływ poszczególnych frakcji zadłużonych gospodarstw domowych na wskaźniki ekonomiczne jest zróżnicowany (Campbell, 2006; ECB, 2009). Również kształtowanie skutecznej polityki społecznej ukierunkowanej na łagodzenie skutków nadmiernego zadłużenia wymaga identyfikacji grup wrażliwych, które są szczególnie narażone na ubóstwo i wykluczenie finansowe związane z posiadaniem zadłużeniem.

Konsekwencje nadmiernego zadłużenia nie ograniczają się wyłącznie do makroskali, ale dotyczą wszystkich członków gospodarstwa domowego. Problem nadmiernego zadłużenia ma nie tylko wymiar ekonomiczny (finansowy), który określa możliwości zaspokojenia potrzeb (Clayton i in., 2015; Morse, 2011), ale oddziałuje również na pozostałe sfery życia. Przegląd badań międzynarodowych wskazuje, że

---

³ Wartość kredytów ogółem udzielonych przez pozostałe monetarne instytucje finansowe, dane na koniec roku.

oddziaływanie nadmiernego zadłużenia ma wielowymiarowy charakter – można go obserwować w odniesieniu do zdrowia psychicznego i fizycznego (Blomgren i in., 2016; Drentea i Lavrakas, 2000; Richardson i in., 2013), poprzez poczucie szczęścia, postrzeganie codziennego życia i związaną z nim satysfakcję (Białowolski i in., 2019), a skończywszy na kwestiach związanych z relacjami społecznymi (głównie rodzinnymi), takimi jak na przykład decyzje dotyczące posiadania dzieci (Nau i in., 2015; Velez i in., 2019).

Powyższe refleksje i wnioski wynikające z moich wcześniejszych badań z zakresu zadłużenia gospodarstw domowych wykorzystałem do wyboru problematyki badawczej i tematyki mojego głównego osiągnięcia naukowego, które skoncentrowałem na **nadmiernym zadłużeniu gospodarstw domowych w Polsce**. Rosnąca rola długu we współczesnej gospodarce, a także ekonomiczny (finansowy) i społeczny wymiar nadmiernego zadłużenia gospodarstw domowych mogą być w moim przekonaniu jednym z uzasadnień podjęcia pogłębionych badań tej problematyki. Za takim wyborem tematyki mojego głównego osiągnięcia naukowego przemawia również to, że jest ona naturalną kontynuacją i pogłębieniem prowadzonych przeze mnie od 2007 r. badań dotyczących zadłużenia gospodarstw domowych w Polsce.

Choć przegląd opracowań naukowych wskazuje, że w krajach innych niż Polska można znaleźć liczne wyniki badań dotyczących zadłużenia gospodarstw domowych na poziomie mikroekonomicznym (Bridges, Disney, 2010; Brown, Taylor, 2008; Georganakos i in., 2010, 2014; Haq i in., 2018; Rahman i in., 2020; Xiao, Yao, 2020), to ta problematyka ciągle jedynie w ograniczonym zakresie pojawia się w krajowym dyskursie naukowym. Badania związane z zadłużeniem polskich gospodarstw domowych w ostatnich latach prowadzili na przykład Zajączkowski i Żochowski (2007), Anioła-Mikołajczyk (2017) oraz Białowolski i Węziak-Białowolska (2017). Wydaje się, że ograniczona liczba badań na ten temat jest warunkowana w dużej mierze trudnością w dostępie do odpowiednich baz danych obejmujących problematykę zadłużenia gospodarstw domowych w Polsce.

Zagłębiając się w temat stwierdziłem, że zjawisko nadmiernego zadłużenia gospodarstw domowych w Polsce było wprawdzie zasygnalizowane w krajowej literaturze przedmiotu w ostatnich latach, brakuje jednak kompleksowych badań z tego zakresu. Tym samym podjęcie tej problematyki mogłoby – z jednej strony – rozszerzyć istniejące badania nad upadłością i niewypłacalnością gospodarstw domowych przeprowadzone przez Świecką (2008, 2009), Zalegę (2014; 2018) czy Dąbrowską (2014), a z drugiej uwzględnić w analizach – względem dotychczasowych badań np. Anioły-Mikołajczak (2016) – nowy okres badawczy i nowe źródła danych.

Jednocześnie wybrana problematyka głównego osiągnięcia naukowego może stanowić uzupełnienie zagadnień związanych z zadłużeniem gospodarstw domowych w Polsce, które pojawiają się, niejako przy okazji, w publikacjach dotyczących kształtowania się dochodów, konsumpcji i sytuacji materialnej gospodarstw domowych (Grzega, 2012; Kalinowski, 2015; Kośny, 2013, 2020; Piekut, 2017), edukacji finansowej (Białowolski i in., 2020; Cwynar, 2020; Świecka i in., 2020) czy zachowań finansowych (Maison, 2019; Strzelecka i in., 2020). Ponadto, jako uzasadnienie podjęcia problematyki nadmiernego zadłużenia gospodarstw domowych można również wskazać, oprócz jej znaczenia z poznawczego punktu widzenia, liczne implikacje dla polityki społecznej i finansowej.

Zarysowane powyżej przesłanki skłoniły mnie do podjęcia projektu badawczego pt. *Warunki życia nadmiernie zadłużonych gospodarstw domowych*, który uzyskał finansowanie Narodowego Centrum Nauki w programie Sonata 10 (nr 2015/19/D/HS4/02569). W tych badaniach starałem się uwzględnić wielowymiarowość podejmowanej tematyki wykorzystując przede wszystkim dorobek międzynarodowy.

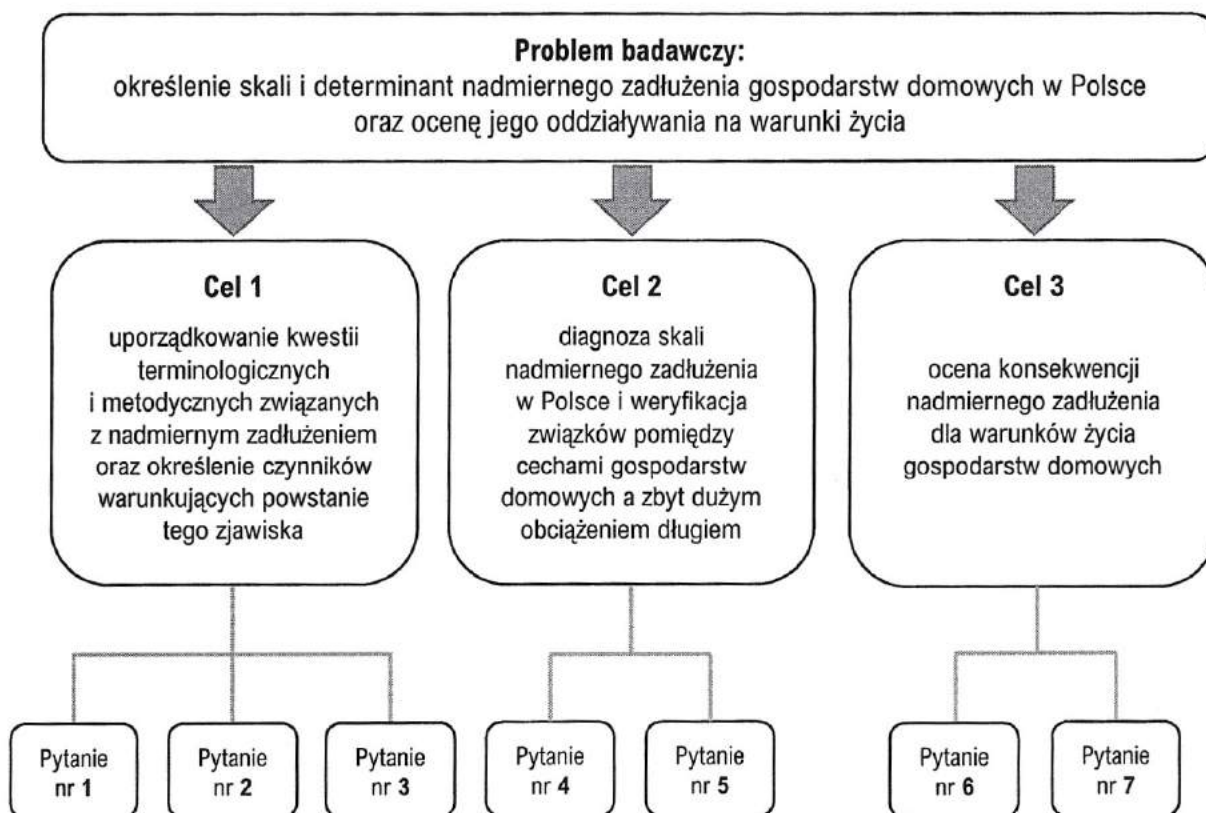
Tym samym moje główne osiągnięcie naukowe jest próbą włączenia osiągnięć tego dorobku do dyskursu naukowego w Polsce oraz uzupełnieniem krajowej literatury o niepodejmowane dotąd zagadnienia zarówno w obszarze teoretycznym (m.in. czynniki warunkujące nadmierne zadłużenie, metodyka pomiaru tego zjawiska), jak i empirycznym (skala nadmiernego zadłużenia gospodarstw domowych w Polsce i jego konsekwencje dla warunków życia).

4.2. Cele badawcze prac składających się na cykl publikacji

Cykl zgłoszonych publikacji ma charakter teoretyczno-empiryczny. Jako problem badawczy przyjąłem określenie skali i determinant nadmiernego zadłużenia gospodarstw domowych w Polsce oraz ocenę jego oddziaływania na warunki życia. Głównym celem badawczym jest wypełnienie luki w badaniach nad nadmiernym zadłużeniem gospodarstw domowych w Polsce. Powyższy cel został osiągnięty w wyniku badań, których rezultaty zawarto w przygotowanej monografii, materiałach konferencyjnych indeksowanych w bazie Web of Science oraz artykułach w czasopiśmie o zasięgu krajowym i międzynarodowym.

W ramach cyklu publikacji określiłem i zrealizowałem trzy cele badawcze, do których mogę zaliczyć:

- **Cel 1:** uporządkowanie kwestii terminologicznych i metodycznych związanych z nadmiernym zadłużeniem oraz określenie czynników warunkujących powstanie tego zjawiska;
- **Cel 2:** diagnozę skali nadmiernego zadłużenia w Polsce i weryfikację związków pomiędzy cechami gospodarstw domowych a zbyt dużym obciążeniem długiem;
- **Cel 3:** ocenę konsekwencji nadmiernego zadłużenia dla warunków życia gospodarstw domowych.

Rys. 1. Problem badawczy i cele szczegółowe

gn

Wyodrębnienie celów wynika ze zidentyfikowanych luk badawczych, zdefiniowanego problemu badawczego oraz charakteru prowadzonych badań. Przeprowadzone studia literaturowe pozwoliły w ramach każdego celu sformułować szczegółowe pytania badawcze:

- 1) W jaki sposób można zdefiniować nadmiernie zadłużone gospodarstwo domowe i czy istniejące w Polsce źródła danych na temat nadmiernego zadłużenia pozwalają na właściwe rozpoznanie tego zjawiska? [P1, P6]
- 2) Jakie są ograniczenia wskaźników wykorzystywanych w pomiarze nadmiernego zadłużenia? [P1, P2, P4]
- 3) Jakie są czynniki determinujące nadmierne zadłużenie? [P1]
- 4) Jaka jest skala i charakter nadmiernego zadłużenia ogółem w Polsce oraz w poszczególnych przekrojach gospodarstw domowych? [P1, P2, P3, P4, P5, P7]
- 5) Które cechy ekonomiczne, społeczne i behawioralne gospodarstw domowych w Polsce mają wpływ na nadmierne zadłużenie? [P1, P2, P3, P4, P7]
- 6) Jakie są sposoby radzenia sobie z trudnościami finansowymi wśród nadmiernie zadłużonych gospodarstw domowych oraz czy nadmierne zadłużenie oddziałuje na kondycję psychofizyczną zadłużonych? [P1]
- 7) Jaka jest rola nadmiernego zadłużenia w kształtowaniu warunków życia i czy różnią się one w przekroju typów nadmiernego zadłużenia? [P1, P2]

Do realizacji celów badawczych i odpowiedzi na sformułowane pytania badawcze zastosowano różne metody badawcze. W odniesieniu do części teoretyczno-przeglądowej przeprowadzono krytyczną analizę i syntezę literatury przedmiotu dotyczącą omawianych zagadnień związanych z nadmiernym zadłużeniem. Z uwagi na ograniczoną liczbę publikacji z tej tematyki istniejących w polskiej literaturze przedmiotu wykorzystano głównie wiodące zagraniczne opracowania. W części empirycznej cyklu publikacji zastosowano wybrane metody ilościowe. Szczegółowe omówienie wykorzystanych źródeł danych oraz instrumentarium badawczego zostało zamieszczone w dalszej części autoreferatu, która poświęcona jest omówieniu wyników uzyskanych w badaniach empirycznych.

4.3. Wyniki badań

Cel 1: uporządkowanie kwestii terminologicznych i metodycznych związanych z nadmiernym zadłużeniem oraz określenie czynników warunkujących powstanie tego zjawiska

Precyzyjne zdefiniowanie nadmiernego zadłużenia przysparza wielu trudności. Z uwagi na brak szerszej dyskusji w krajowej literaturze przedmiotu w monografii [P1] podjąłem się zdefiniowania nadmiernego zadłużenia i uporządkowania kwestii terminologicznych. Na podstawie przeglądu dorobku międzynarodowego wskazałem, że nadmierne zadłużenie jest problemem zarówno ekonomicznym, jak i psychologicznym oraz socjologicznym, a jego istotną cechą jest strukturalny charakter oraz to, że negatywnie oddziałuje na możliwość zaspokajania potrzeb. Odwołując się do pokrewnych pojęć doszedłem do wniosku, że nadmierne zadłużenie może być definiowane zarówno przez pryzmat obiektywnych trudności w zarządzaniu budżetem i majątkiem gospodarstwa domowego, jak i w kontekście subiektywnych odczuć związanych z posiadanymi zobowiązaniami finansowymi. Jednocześnie zwróciłem uwagę, że różnice pomiędzy tymi definicjami mogą wynikać z przyjętego zakresu zobowiązań branych pod uwagę w analizach oraz z charakteru nadmiernego zadłużenia – czy jest ono związane z faktycznym pozostawianiem w zwłocę, czy też może odnosić się także do gospodarstw domowych zagrożonych takim ryzykiem.

Możliwość podjęcia badań nad nadmiernie zadłużonymi gospodarstwami domowymi na poziomie mikroekonomicznym wymaga dysponowania odpowiednimi źródłami danych. Jak wskazałem w uzasadnieniu wyboru problematyki badawczej jest to – w moim przekonaniu – jeden z ważnych powodów ograniczonego zainteresowania szerokiego grona badaczy problematyką zadłużenia gospodarstw domowych w Polsce. Kwestie te poruszyłem w publikacjach [P1] i [P6], włączając się w dyskusję na temat dostępnych w Polsce źródeł danych i metodyki badań zarówno zadłużenia, jak i nadmiernego zadłużenia gospodarstw domowych.

W artykule [P6] wskazałem najważniejsze elementy, na które należy zwrócić uwagę przy konstruowaniu badań z dotyczących zadłużenia gospodarstw domowych – zarówno tych związanych z organizacją samego badania, jak również szczegółowych zagadnień odnoszących się *stricto* do zbieranych danych dotyczących zadłużenia. Informacje te mogą być pomocne dla osób planujących badania z omawianej problematyki. We wnioskach podkreśliłem, że poznanie mechanizmu powstawania nadmiernego zadłużenia wymaga uwzględnienia w badaniach elementów miękkich i mających charakter jakościowy, które pozwolą na uzupełnienie danych o sytuacji ekonomicznej badanych gospodarstw domowych o aspekty socjologiczne i psychologiczne.

Na podstawie przeglądu istniejących badań, w których była poruszana problematyka zadłużenia gospodarstw domowych, porównałem ze sobą informacje dotyczące międzynarodowych badań, takich jak EU-SILC, HFCS i tych prowadzonych na szczeblu krajowym w wybranych krajach europejskich (Niemcy, Włochy, Wielka Brytania) z najważniejszymi systematycznie prowadzonymi w Polsce badaniami dotyczącymi gospodarstw domowych, w których podejmowane są zagadnienia związane z zadłużeniem gospodarstw domowych. Dokonany przegląd dostępnych źródeł danych o zadłużeniu gospodarstw domowych pozwolił mi stwierdzić, że – w porównaniu do badań prowadzonych w innych krajach – dane na poziomie mikroekonomicznym w Polsce są fragmentaryczne, a ich porównywalność jest ograniczona. Zwróciłem uwagę, że zasadniczą luką w dostępnych w Polsce źródłach danych na poziomie mikroekonomicznym jest brak szczegółowych danych dotyczących między innymi celów zaciągania kredytów, rodzajów kredytów w przekroju podmiotowym i przedmiotowym, kwot i okresu, na jaki gospodarstwa domowe pierwotnie zaciągają kredyty, jak również kwot pozostałych do spłaty, wysokości rat i oprocentowania oraz informacji o opóźnieniu w spłatach i ich przyczynach.

We wnioskach podkreśliłem, że badanie zachowań zadłużonych gospodarstw domowych wymaga nie tylko posiadania odpowiednio obszernego zbioru danych dotyczących zaciągniętych zobowiązań, lecz także konieczne jest powiązanie tych informacji z innymi odnoszącymi się do sytuacji społecznej i ekonomicznej respondentów (tj. z dochodami, konsumpcją, majątkiem czy aktywnością ekonomiczną). Wskazałem, że brak jednego badania na poziomie gospodarstw domowych (mikroekonomicznym) wyczerpującego problematykę zadłużenia w Polsce (w postaci choćby odpowiedniego modułu tematycznego dołączonego do szerszego, wielotematycznego badania gospodarstw domowych), które jest przy tym prowadzone cyklicznie stanowi istotną przeszkodę w badaniach omawianej problematyki. W podsumowaniu sformułowałem także rekomendacje dotyczące kierunkowych zmian w badaniach z zakresu omawianej problematyki prowadzonych w naszym kraju, które mogłyby zwiększyć przydatność uzyskiwanych danych do formułowania ocen i wniosków w odniesieniu do sytuacji zadłużeniowej gospodarstw domowych.

Do kwestii źródeł danych i metodyki badań nadmiernego zadłużenia odniosłem się także w monografii [P1]. Ograniczenia w istniejących źródłach danych na temat zadłużonych gospodarstw domowych w Polsce oraz założony cel przeprowadzenia kompleksowej analizy sytuacji nadmiernie zadłużonych gospodarstw domowych były czynnikami, które przesądziły o konieczności przeprowadzenia

ogólnopolskiego badania kwestionariuszowego w postaci wspomaganego komputerowo standaryzowanego wywiadu telefonicznego (CATI – *Computer-Assisted Telephone Interviewing*). Efektem tego zamierzenia badawczego było opracowanie autorskiego kwestionariusza badawczego, za pomocą którego zebrano informacje na temat badanej zbiorowości zadłużonych gospodarstw domowych w Polsce, i który może być wykorzystywany przy okazji projektowania innych badań z tego zakresu. W kwestionariuszu znalazły się pytania dotyczące m.in. zadłużenia, motywów zaciągania długu, subiektywnego stosunku respondentów do zadłużenia oraz możliwości spłaty długu z dochodów lub oszczędności (majątku). Stworzony kwestionariusz został wykorzystany w I połowie 2018 r. do przeprowadzenia ogólnopolskiego badania zadłużonych gospodarstw domowych. Podsumowanie uzyskanych wyników empirycznych i wnioski z tego badania przedstawiam syntetycznie w dalszej części autoreferatu.

Innym zagadnieniem z zakresu metodyki badań nadmiernego zadłużenia, które podjąłem w ramach omawianego cyklu publikacji był przegląd wskaźników wykorzystywanych w badaniach tego zjawiska na poziomie mikroekonomicznym oraz ocena ich przydatności do diagnozowania nadmiernego obciążenia długiem. Z uwagi na przyjęty zakres analiz skoncentrowałem się na wskaźnikach nadmiernego zadłużenia, a więc tych dotyczących gospodarstw domowych. Na podstawie międzynarodowych studiów literatury przedmiotu w pracach [P1] i [P2] omówiłem typologię oraz wady i zalety tych wskaźników. Ustaliłem, że w praktyce stosowane są dwa podejścia w ocenie problemów z zadłużeniem. Jedno z nich bazuje na obiektywnych kategoriach odnoszących się do sytuacji ekonomicznej gospodarstw domowych (wyrażonej w jednostkach pieniężnych dochodu, konsumpcji, zadłużenia) oraz wybranych danych dotyczących samego zadłużenia (liczby kredytów i pożyczek, liczby przeterminowanych zobowiązań lub postępowań naprawczych i bankructw)⁴. W tym ujęciu do oceny nadmiernego zadłużenia wykorzystywane są przede wszystkim wskaźniki: *Debt-to-Income* (DTI), *Debt Service-to-Income* (DSTI), *Debt-to-Assets* (DTA). Głównym ograniczeniem przy posługiwaniu się tymi wskaźnikami, a zarazem kluczową sprawą dla miarodajności wyników, jest przyjęcie arbitralnego ich poziomu (wartości), od którego dany przypadek traktowany jest jako nadmierne zadłużenie. Z tego powodu postuluje się, aby poziom tego rodzaju wskaźników oceniać w kontekście poziomu dochodu. Nawet relatywnie wysoki poziom DSTI może nie stanowić poważnego obciążenia budżetu gospodarstwa lub nie wiązać się z wysokim ryzykiem nadmiernego zadłużenia, jeżeli kwota nominalna dochodu do dyspozycji jest wysoka.

Jako jedną z propozycji miary przełamującej przynajmniej częściowo wspomniane powyżej trudności w pomiarze nadmiernego zadłużenia zaproponowałem wykorzystanie koncepcji bufora dochodowego (finansowego) – *Financial Margin* (FM). Miara ta jest obliczana jako kwota dochodu pozostała po odjęciu spłat zadłużenia i pokryciu niezbędnych wydatków. Ujemna wartość bufora dochodowego oznacza, że gospodarstwo domowe ma trudności w regulowaniu zobowiązań, czego konsekwencją jest albo obniżenie jakości życia (poprzez redukcję wydatków), albo pozostawanie w zwłoce w zapłacie, co wypełnia znamiona bycia nadmiernie zadłużonym [P1] i [P4].

Z uwagi na obiektywne trudności, jakie napotyka badanie nadmiernego zadłużenia z wykorzystaniem bufora dochodowego (trudność lub brak dostępu do szczegółowych kategorii wydatków) poszukiwałem alternatywnego miernika nadmiernego zadłużenia. Propozycją, która rozwiązuje w znacznej mierze wcześniej omawiane problemy z pomiarem, jest wskaźnik oparty na linii ubóstwa – BPL (*Below the*

---

⁴ Ostatnie z wymienionych wskaźników traktuje się zwykle jako uzupełniające, ponieważ albo nie pozwalają na bezpośrednie określenie trudności w obsłudze zadłużenia, lecz jedynie na identyfikację osób, które mogą potencjalnie mieć problemy – na przykład liczba zobowiązań kredytowych – albo też wskazują jedynie przypadki wąsko definiowanego nadmiernego zadłużenia, w którym doszło już do utraty płynności – jak w przypadku zaprzestania spłacania zadłużenia czy bankructw.

Poverty Line). Ma on niewątpliwe zalety w postaci intuicyjności i odwołania się do powszechnie przyjętych progów (benchmarku), przez co jest również łatwy do porównania w wymiarze międzynarodowym. Przyjmuje się, że jeżeli po odjęciu spłat kredytów i pożyczek od dochodu gospodarstwo domowe znajdzie się poniżej linii ubóstwa (dla dochodu na jednostkę ekwiwalentną lub na osobę⁵) wyznaczonej na poziomie 60% mediany właściwego dochodu, wówczas oznacza to, że spełnione są przesłanki do uznania tego gospodarstwa za nadmiernie zadłużone [P1]. Niewątpliwą zaletą tego wskaźnika jest też to, że inkorporuje on dwa wymiary nadmiernego zadłużenia – ekonomiczny i socjalny. Uzasadniając przydatność takiego podejścia w ocenie nadmiernego zadłużenia zwróciłem uwagę, że wśród zadłużonych jest liczna grupa gospodarstw domowych, w przypadku których, choć obciążenie spłatami nie jest wysokie (w relacji do dochodów), to borykają się one z trudnościami finansowymi i zjawiskiem ubóstwa. O ile wskaźnik BPL „wyłapuje” takie przypadki, o tyle obraz nadmiernie zadłużonych na podstawie wskaźnika DSTI może być nieprawdziwy. Jak dotąd kwestie pomiaru nadmiernego zadłużenia z wykorzystaniem wskaźnika opartego na linii ubóstwa (BPL) nie były przedmiotem rozważań ani teoretycznych, ani empirycznych w krajowej literaturze przedmiotu. W odniesieniu do polskich zadłużonych gospodarstw domowych pierwsze zastosowanie wskaźnika BPL w badaniach empirycznych zostało zaprezentowane w artykule [P2].

Innym wskazanym przeze mnie w monografii [P1] podejściem w ocenie nadmiernego zadłużenia – również nieobecny dotąd w polskiej literaturze przedmiotu – jest wykorzystanie subiektywnych wskaźników zadłużenia (*subjective indicators*). Za ich pomocą mierzone jest prawdopodobieństwo wystąpienia problemów finansowych na podstawie samooceny gospodarstwa domowego oraz deklaracji, co do możliwości spłaty zadłużenia. Włączenie do badań subiektywnych ocen wynika z przyjętego poglądu, że nadmiernym zadłużeniem jest również sytuacja, w której posiadane kredyty i pożyczki oddziałują na zachowania konsumpcyjne gospodarstw domowych (oddziałując na przykład na bezpieczeństwo finansowe) i jakość życia (generując chociażby stres i zmartwienia). Przesłanką wykorzystania tego wskaźnika jest założenie, że nikt nie zna lepiej sytuacji finansowej gospodarstwa domowego niż ono samo. Nadmiernie zadłużony jest zatem ten, kto sam się tak postrzega. W tym ujęciu mierzone jest nie tylko subiektywne (lub inaczej: psychologiczne) obciążenie posiadanym zadłużeniem, lecz także możliwości radzenia sobie z nieprzewidywanymi wydatkami czy postrzeganie wysokości jego spłat.

Kolejnym zagadnieniem w ramach realizacji tego celu badawczego była identyfikacja i usystematyzowanie, na podstawie szerokiego przeglądu wyników dotychczasowych badań międzynarodowych, czynników warunkujących nadmierne zadłużenie i kierunków ich oddziaływania na to zjawisko. Zostały one przeze mnie podzielone na kilka grup [P1]. Pierwsza z nich, szczególnie istotna z punktu widzenia prowadzonych przeze mnie badań, związana jest z charakterystykami gospodarstw domowych (kredytobiorców), takimi jak: dochód, status zatrudnienia, wielkość i struktura gospodarstwa domowego, tytuł prawny do miejsca zamieszkania, czynniki psychologiczne i socjokulturowe oraz styl życia (a w szczególności stosunek kredytobiorców do ryzyka, konsumpcji i zadłużenia), wiek, zdrowie, wykształcenie, a także ograniczenia poznawcze wynikające z psychologicznych i behawioralnych uwarunkowań zaciągania kredytów czy przynależność do mniejszości etnicznej. Drugą grupą wydzielonych przeze mnie czynników sprzyjających powstaniu nadmiernego zadłużenia były determinanty wynikające z uwarunkowań po stronie podażowej rynku kredytów oraz związane z funkcjonującymi rozwiązaniami instytucjonalnymi (np. biura pośrednictwa kredytowego) i prawnymi (np. regulacje dotyczące upadłości konsumenckiej). Wskazałem, że polityka kredytowa banków (m.in. standardy oceny zdolności kredytowej, wymagany wkład własny),

---

⁵ W monografii [P1] wykorzystałem linię ubóstwa opartą na dochodzie na osobę, natomiast w artykule [P2] z uwzględnieniem jednostek ekwiwalentnych.

agresywne praktyki marketingowe i sprzedażowe w odniesieniu do produktów finansowych, stopień rozwoju rynku kredytowego (konkurencja i rozwój technologiczny) mogą sprzyjać powstaniu nadmiernego zadłużenia⁶. W ramach przeprowadzonego przeglądu literatury przedmiotu rozpoznałem także znaczenie procesów zachodzących współcześnie w otoczeniu gospodarstw domowych jako przyczyn nadmiernego zadłużenia. Rosnące obciążenie gospodarstw domowych długiem wiązać można z liberalizacją stosunków ekonomicznych i nierównościami ekonomicznymi, a także przemianami społecznymi i kulturowymi przejawiającymi się m.in. zmianami w postrzeganiu zadłużenia.

Cel 2: diagnoza skali nadmiernego zadłużenia w Polsce i weryfikacja związków pomiędzy cechami gospodarstw domowych a zbyt dużym obciążeniem długiem

Oprócz aspektów definicyjnych i metodycznych związanych z nadmiernym zadłużeniem w swoim dorobku wiele miejsca poświęciłem kwestiom empirycznym. W badaniach wykorzystywałem zarówno wtórne źródła danych indywidualnych na temat gospodarstw domowych w Polsce (takie jak badania budżetów gospodarstw domowych [P4, P7] i Diagnoza społeczna [P5]), jak i wyniki badań pierwotnych ([P1, P2, P3]). Konieczność przygotowania własnego ogólnopolskiego badania kwestionariuszowego wynikała ze zidentyfikowanych słabości istniejących wtórnych źródeł danych, które mogłyby zostać wykorzystane do realizacji zamierzonych celów badawczych. Kwestionariusz wywiadu zawierał 19 pytań głównych (rozwijanych niekiedy w postaci pytań szczegółowych) o charakterze zamkniętym i półotwartym oraz 7 pytań metryczkowych [P1]. Pierwsza grupa głównych pytań zawartych w kwestionariuszu dotyczyła kwestii związanych z zadłużeniem gospodarstw domowych, natomiast druga część kwestionariusza obejmowała pytania dotyczące warunków życia gospodarstw domowych. Taka struktura kwestionariusza pozwoliła uzyskać zróżnicowane informacje, które umożliwiły wszechstronną ocenę gospodarstw domowych. W doborze respondentów do badania wykorzystano losowe tworzenie numerów telefonów, a wyjściowa próba składała się z blisko 35 500 numerów telefonów. Efektem przeprowadzonego w II kwartale 2018 r. badania, które zostało zrealizowane w ramach kierowanego przeze mnie projektu finansowanego przez Narodowe Centrum Nauki, była baza danych zawierająca odpowiedzi 1 107 osób i obejmująca 103 zmienne odpowiadające pytaniom zawartym w kwestionariuszu wywiadu. Z uwagi na liczebność próby oraz jej losowy dobór można przyjąć, że uzyskane dane są reprezentatywne – z założonym błędem – dla populacji zadłużonych gospodarstw domowych.

Jedno z pytań, na które poszukiwałem odpowiedzi w ramach tego celu badawczego dotyczyło oceny jaka jest skala nadmiernego zadłużenia gospodarstw domowych w Polsce i jaki charakter ma to zjawisko. Do realizacji tego celu wykorzystałem zróżnicowany zestaw wskaźników. Ogólna konstatacja w odniesieniu do nadmiernego zadłużenia w Polsce była taka, że jego poziom nie był wysoki. Wyniki przeprowadzonych analiz z wykorzystaniem danych z 2015 r. [P7] wskazują, że w większości polskich gospodarstw domowych wydatki na spłatę zadłużenia nie przekraczają 20% miesięcznego dochodu, a rozkład wartości wskaźnika DSTI charakteryzuje się asymetrią prawostronną. Z tego rozkładu wynika także, że dla około 10% gospodarstw domowych obciążenia dochodu spłatami zadłużenia były wyższe niż 30%, a biorąc pod uwagę gospodarstwa domowe, dla których wskaźnik DSTI był wyższy niż 25%, odsetek ten wzrósł do blisko 18%⁷. Przeprowadzone w artykule [P3] analizy pozwoliły wskazać, że problemy z zadłużeniem

⁶ Niektóre z tych zagadnień były przedmiotem analiz również w moich pracach naukowych Wałęga (2015, 2018), które nie zostały włączone do omawianego cyklu publikacji.

⁷ W opracowaniach zagranicznych poziom 30% dla wskaźnika DSTI przyjmuje się zwykle jako wartość graniczną dla nadmiernego zadłużenia (Sánchez-Martínez i in., 2016; D'Alessio, Iezzi, 2013, 2016; Michelangeli, Pietrunti,

(mierzone wielkością wskaźnika DSTI) są zróżnicowane w poszczególnych grupach społeczno-ekonomicznych gospodarstw domowych. Większe obciążenie długiem zidentyfikowano wśród samozatrudnionych niż w gospodarstwach domowych pracowników, choć i tak jest ono niższe niż wśród utrzymujących się z pozostałych źródeł. W pracy [P4] do oceny skali nadmiernego zadłużenia zastosowałem bufor dochodowy (*financial margin*). Wcześniej to podejście w ocenie obciążenia długim polskich gospodarstw domowych wykorzystali jedynie – według mojej najlepszej wiedzy – Zajączkowski i Żochowski (2007). Dzięki temu miernikowi możliwe było zidentyfikowanie gospodarstw domowych będących w trudnej sytuacji finansowej, dla których spłaty zadłużenia utrudniają możliwość zaspokojenie podstawowych potrzeb. Przeprowadzone analizy pozwoliły na ustalenie, że w latach 2005–2015 odsetek gospodarstw domowych z ujemnym buforem dochodowym spadł z 14,69% 2005 r. do 9,18% w 2015 r.

Ocenę skali nadmiernego zadłużenia przeprowadziłem także z wykorzystaniem wskaźnika DTI, który jest oparty na stosunku wielkości zadłużenia do dochodów [P5]. Odsetek gospodarstw domowych, których wysokość posiadanego zadłużenia przekracza wysokość rocznych dochodów ($DTI > 100\%$) dla 2009 i 2015 r. wynosił odpowiednio 22,14% i 28,36%. Szczegółowa analiza w ujęciu dynamicznym z wykorzystaniem macierzy prawdopodobieństw przejścia pomiędzy grupami o różnym poziomie zadłużenia pozwoliła potwierdzić, że odsetek gospodarstw domowych z zadłużeniem przekraczającym roczny dochód wzrasta kosztem gospodarstw domowych z zadłużeniem o wysokości równym lub mniejszym niż trzymiesięczne dochody oraz tych, których zadłużenie odpowiada kwocie od sześć- do dwunastomiesięcznych dochodów. Ocena obliczonych indeksów mobilności wskazała, że struktura zadłużenia była relatywnie stabilna.

Podzielając pogląd zaprezentowany w literaturze m.in. przez Giarda (2013), Ampudia i in. (2016), Brunetti i in. (2016), że dla lepszego poznania omawianego zjawiska zasadne jest wykorzystanie kombinacji wskaźników, w monografii [P1] oraz artykule [P2] przeprowadziłem diagnozę sytuacji polskich gospodarstw domowych borykających się ze zbyt wysokim zadłużeniem przy pomocy różnych wskaźników. Takie podejście umożliwiło przeprowadzenie, nieobecnej dotąd w krajowej literaturze przedmiotu, kompleksowej oceny nadmiernie zadłużonych gospodarstw domowych. Zastosowanie takiej koncepcji uznałem za wskazane, ponieważ problem nadmiernego zadłużenia ma nie tylko wymiar ekonomiczny, lecz także psychologiczny i społeczny.

Na podstawie przeprowadzonych badań uzyskałem obraz zróżnicowanej skali nadmiernego zadłużenia gospodarstw domowych w Polsce – odsetek gospodarstw domowych zaklasyfikowanych do grupy nadmiernie zadłużonych według co najmniej dwóch wskaźników jednocześnie nie przekraczał 18%. Najpoważniejsze problemy polegające na zwłoce w regulowaniu zobowiązań kredytowych wynoszącej ponad trzy miesiące zgłaszało mniej niż 2% respondentów. Gospodarstwa domowe uznane za przekredytowane stanowiły około 17% ogółu gospodarstw, niezależnie od tego, czy miarą nadmiernego zadłużenia uczynić DSTI większe niż 30%, czy też odczucia gospodarstw co do ich nadmiernego obciążenia długiem. Dla co trzeciego respondenta konsekwencją spłat zadłużenia było znalezienie się poniżej linii ubóstwa. Wysoki odsetek gospodarstw domowych zaklasyfikowanych do nadmiernie zadłużonych według wskaźnika BPL potwierdził, że wskaźnik DSTI nie doszacowuje wielkości problemów z zadłużeniem zwłaszcza w wrażliwych grupach gospodarstw domowych [P2]. Niemniej jednak proporcja liczby zadłużonych według DSTI30 oraz BPL była podobna do tej uzyskanej przez D'Alessio i Iezzi (2016) dla włoskich gospodarstw domowych oraz przez Ntsalaze i Ikhide (2016) dla Republiki Południowej Afryki. Rezultaty pogłębionych analiz, zaprezentowane w monografii [P1], pozwoliły również wykryć, że grupy

---

2014; Tiangson i in., 2009). Z kolei Ferretti i Vandone (2019) dla kredytów konsumpcyjnych postulują dla DSTI próg równy 25%.

obiektywnie i subiektywnie nadmiernie zadłużonych gospodarstw domowych są w dużej mierze rozłączne, co bez wątpienia rzuca nowe światło na kwestie postrzegania nadmiernego zadłużenia. W grupie gospodarstw domowych wyodrębnionych na podstawie DSTI30 lub SB (poczucie bycia nadmiernie zadłużonym) tylko 24% respondentów było zadłużonych jednocześnie w ujęciu obiektywnym i subiektywnym.

Przeprowadzone badania umożliwiły nie tylko ustalenie skali nadmiernego zadłużenia wśród gospodarstw domowych w Polsce, ale także pozwoliły na określenie profilu (cech) tych gospodarstw domowych. Wyniki analizy nadmiernego zadłużenia prowadzą do wniosku, że zjawisko to częściej obserwowane jest wśród gospodarstw o określonych charakterystykach społeczno-demograficznych i ekonomicznych. Jednym z podstawowych czynników determinujących nadmierne zadłużenie był dochód. Najwyższy odsetek zarówno obiektywnie, jak i subiektywnie nadmiernie zadłużonych został zidentyfikowany w grupie osób o najniższych dochodach. Co ciekawe, wyższy dochód tylko w ograniczonym stopniu mitygował subiektywne postrzeganie nadmiernego zadłużenia.

Posługując się wskaźnikiem BPL ustaliłem, że ponad 84% najuboższych gospodarstw domowych borykało się z problemem nadmiernego zadłużenia. Były to także osoby o niskim poziomie wykształcenia oraz funkcjonujące w ramach czteroosobowych i większych gospodarstw domowych. Dla tych osób, znajdujących się i tak w trudnej sytuacji materialnej, zadłużenie stanowi dodatkowe, poważne obciążenie.

Grupą szczególnie wrażliwą na trudności wynikające ze zbyt dużego obciążenia zadłużeniem (DSTI>30%) okazały się być osoby w wieku 55+, w szczególności emeryci i renciści. Ponadto (niezależnie od przyjętego wskaźnika) znaczny odsetek jednoosobowych gospodarstw domowych (20–30%) został zaklasyfikowany do nadmiernie zadłużonych. Gospodarstwa te mają niewątpliwie – przeciętnie rzecz biorąc – nie tylko mniejsze możliwości zbudowania funduszu nadwyżkowego (rozumianego jako różnica pomiędzy dochodami a wydatkami) w porównaniu do gospodarstw wieloosobowych, co prowadzi do znaczącego obciążenia budżetu domowego spłatami zobowiązań, lecz także pozostawione same z zadłużeniem (bardziej niż inne gospodarstwa) narażone są na poczucie jego nadmierności.

Badania pozwoliły wyróżnić gospodarstwa najsłabiej wykształcone jako te, które niezależnie od zastosowanego wskaźnika są najsilniej zagrożone nadmiernym zadłużeniem. Taki stan rzeczy odbiega od tendencji obserwowanych na świecie. Może wskazywać to na szczególną rolę tego zadłużenia jako sposobu „domknięcia” budżetu gospodarstwa domowego oraz narzędzia realizacji aspiracji konsumpcyjnych. Wyniki te kierują uwagę na funkcję, jaką umiejętności zarządzania budżetem gospodarstwa domowego i wiedza finansowa pełnią w przeciwdziałaniu zjawisku nadmiernego zadłużenia. Jest to szczególnie ważne również w kontekście pozostałych wyników – wyższego odsetka nadmiernie zadłużonych według BPL wśród korzystających z pozabankowych pożyczek oraz posiadających dwa zobowiązania lub więcej.

W swoim dorobku naukowym [P1, P2, P3, P4, P7], oprócz ustalenia skali i charakterystyki nadmiernie zadłużonych gospodarstw domowych, podjąłem również badania związane z określeniem czynników ekonomicznych, społecznych i behawioralnych determinujących powstawanie tego zjawiska na poziomie mikroekonomicznym. W tym celu wykorzystałem modelowanie regresyjne.

W omawianym cyklu powiązanych tematycznie publikacji naukowych zostały zastosowane różnicowane metody i narzędzia statystyczno-ekonometryczne. Ich dobór był podyktowany przede wszystkim charakterem posiadanych danych. W badaniach zostały wykorzystane m.in. liniowe modele regresji wielorakiej (do oceny wpływu nadmiernego zadłużenia na warunki życia gospodarstw domowych [P1]), potęgowo-wykładnicze (do oceny czynników wpływających na nadmierne obciążenie spłatami

wśród różnych typów gospodarstw domowych [P3]) i logitowe dla zmiennej binarnej (do oceny cech społeczno-ekonomicznych gospodarstw domowych z ujemnym buforem dochodowym [P4]). Oprócz powszechnie stosownego w badaniach z tego obszaru modelowania regresyjnego, wraz ze współautorką artykułu [P2], do określenia czynników determinujących nadmierne zadłużenie użyliśmy drzew klasyfikacyjnych (CART). Było to jedno z pierwszych zastosowań tego narzędzia w skali międzynarodowej w obszarze badań nadmiernego zadłużenia. Oryginalnym zastosowaniem znanych i stosowanych dotąd w innych obszarach badawczych narzędzi statystycznych było także wykorzystywanie rozkładów teoretycznych dochodów (rozkład log-logistyczny Fiska i rozkład Daguma/Burra III) [P3], współczynnika Giniego [P3] oraz regresji kwantylowej [P7] do oceny czynników wpływających na wysokość spłat na różnych poziomach zadłużenia. Z kolei w pracy [P5] w badaniach stabilności posiadanego przez gospodarstwa domowe zadłużenia wykorzystaliśmy indeksy mobilności oparte na łańcuchach Markowa. W odniesieniu do danych jakościowych uzyskanych w wywiadach telefonicznych dotyczących subiektywnych odczuć respondentów na temat zadłużenia i ich warunków życia, które mierzone są na skalach słabych zastosowaliśmy metody analizy współzależności (współczynnik V-Cramera, współczynnik korelacji rang Spearmana) i testy statystyczne (test niezależności chi-kwadrat, test Kruskala-Wallisa) [P1]. Wykorzystanie różnych narzędzi statystyczno-ekonometrycznych pozwoliło zrealizować zaplanowane zamierzenia badawcze, a także sprawdzić ich przydatność w analizach i włączyć się w rozwój instrumentarium badawczego z zakresu problematyki nadmiernego zadłużenia w wymiarze krajowym i międzynarodowym.

Kolejnym zagadnieniem w ramach omawianego celu badawczego była weryfikacja zależności pomiędzy nadmiernym zadłużeniem a charakterystykami gospodarstw domowych w Polsce. Wnioski z analiz w pracach [P1], [P2], [P4] wskazują, że niskie dochody są ważnym czynnikiem determinującym powstawanie zjawiska nadmiernego zadłużenia. Zauważalny jest także spadek ryzyka nadmiernego zadłużenia (wg BPL i SB) wraz z polepszaniem się subiektywnej oceny sytuacji finansowej [P1]. Również wiek i poziom wykształcenia były czynnikami, które sprzyjały powstaniu nadmiernego zadłużenia. Potwierdziły to zarówno analizy z wykorzystaniem modeli logitowych [P1], drzew klasyfikacyjnych [P2], jak i modelu logitowego dla bufora dochodowego [P4]. Nadmiernym zadłużeniem są zagrożone gospodarstwa domowe w najmłodszych i najstarszych grupach wiekowych, choć czynnik ten szczególnie silnie oddziaływał na psychologiczne obciążenie długiem w drugiej z wymienionych grup [P2] oraz na prawdopodobieństwo wystąpienia negatywnego bufora dochodowego [P4]. W artykule [P7] potwierdziłem także negatywne skorelowanie wieku z wysokością wydatków na spłatę zadłużenie. Niski poziom wykształcenia stanowi czynnik, który zwiększa ryzyko problemów z posiadanym zadłużeniem [P1, P3], co zgodne jest z wynikami badań innych autorów wskazującymi, że osoby lepiej wykształcone mają większą zdolność oceny i przewidywania swojej zdolności ekonomicznej do spłaty długów (Białowski i in., 2020; Disney i Gathergood, 2013). W ich przypadku poziom ogólnego wykształcenia przekłada się także na wyższy poziom wiedzy finansowej (Gwynar i in., 2019), co w świetle badań międzynarodowych jest czynnikiem ograniczającym ryzyko nadmiernego zadłużenia (Bridges i Disney, 2004; Campbell, 2006; French i McKillop, 2016). Grupą zagrożoną nadmiernym zadłużeniem są w Polsce wieloosobowe gospodarstwa domowe – składające się z 5 i więcej członków [P2]. Była to istotna determinanta w przypadku wskaźnika BPL [P1]. Wpływ liczby osób w gospodarstwie domowym na wysokość wskaźnika DSTI został też potwierdzony w artykułach [P2] i [P3]. Wyniki modelowania regresyjnego [P7] potwierdziły silniejsze oddziaływanie zmiennej „liczba osób” w górnym kwartylu spłat. Zagrożenie nadmiernym zadłużeniem rośnie też wraz z liczbą kredytów zarówno dla wskaźnika DSTI [P1, P3], jak i BPL [P1]. Kierunek oddziaływania tych zmiennych jest zgodny z oczekiwaniami oraz wynikami badań innych autorów (Chichaibelu i Waibel, 2017; Kempson, 2002).

W monografii [P1] podjąłem się również rozpoznania motywów zaciągania zobowiązań w grupie nadmiernie zadłużonych gospodarstw domowych oraz oceny przestrzennego zróżnicowania nadmiernego zadłużenia.

Przeprowadzone badania pozwoliły na wyciągnięcie wniosku, że główne motywy zaciągania długu nie różnicują znacząco gospodarstw domowych wyodrębnionych na podstawie odmiennych wskaźników nadmiernego zadłużenia. Najczęstsze motywy zaciągania zobowiązań wskazywane przez nadmiernie zadłużonych według DSTI30 i SB to te związane z realizacją potrzeb mieszkaniowych (budowa, zakup, remont). Drugą grupą motywów pod względem częstości był zakup dóbr trwałego użytku (RTV/AGD, samochodu). Zakup sprzętu RTV/AGD stanowił motyw, który wyróżnia nadmiernie zadłużonych według wskaźnika BPL względem nadmiernie zadłużonych według pozostałych wskaźników. Taki rozkład odpowiedzi wśród osób w trudnej sytuacji ekonomicznej może sugerować substytuowanie finansowanych zadłużeniem wydatków mieszkaniowych zakupami dóbr trwałego użytku, które są relatywnie bardziej dostępne z uwagi na ich mniejszą wartość rynkową.

W odniesieniu do przestrzennego zróżnicowania nadmiernego zadłużenia przeprowadzone analizy odnosiły się do oceny tego zjawiska zarówno na podstawie różnych wskaźników nadmiernego zadłużenia, jak i cech charakteryzujących zadłużenie, takich jak liczba kredytów i rodzaj zadłużenia [P1]. Choć podjęta próba wyodrębnienia podobnych województw za pomocą analizy skupień (uzyskanych metodą k -średnich) pozwoliła podzielić województwa na trzy wewnętrznie spójne pod względem badanych cech grupy, to powstałe skupienia nie utworzyły jednak przestrzennie zwartych większych jednostek terytorialnych (regionów). Głębsza interpretacja uzyskanych wyników wskazała na konieczność dalszych badań w tym zakresie.

Cel 3: ocena konsekwencji nadmiernego zadłużenia dla warunków życia gospodarstw domowych

W ramach tego celu badawczego poszukiwałem odpowiedzi na pytanie jakie są konsekwencje nadmiernego zadłużenia, a w szczególności jaka jest jego rola w kształtowaniu warunków życia gospodarstw domowych.

Dokonany przeze mnie przegląd badań międzynarodowych wskazał na wielowymiarowy charakter związków pomiędzy zadłużeniem a jakością życia. Z jednej strony możliwość korzystania z kredytów pozwala na lepsze zarządzanie planem konsumpcyjnym w cyklu życia i zaspokajanie potrzeb, z drugiej strony sam fakt posiadania zadłużenia może stanowić obciążenie psychologiczne, które zmniejsza dobrostan jednostek. Warto podkreślić, że zdaniem niektórych badaczy zadłużenie silniej oddziałuje na dobrostan niż dochód, który tradycyjnie postrzegany jest jako najważniejszy czynnik (Drentea, Lavrakas, 2000; Drentea, Reynolds, 2012). Co więcej, jak podkreślają Bridges, Disney (2010), Selenko i Batinic (2011) oraz Tay i in. (2017), psychologiczny wymiar zadłużenia może mieć silniejszy wpływ na dobrostan niż obiektywny poziom zadłużenia.

Pojawienie się problemów związanych z zadłużeniem – poczynając od wypierania przez nie innych wydatków na skutek konieczności dokonywania zbyt wysokich spłat w relacji do dochodów, a kończąc na poważnych trudnościach finansowych skutkujących niewyplacalnością – wzmacnia siłę negatywnego oddziaływania zadłużenia na jakość życia. Konsekwencje nadmiernego zadłużenia wychodzą poza wyżej opisane i mogą dotyczyć też zdrowia fizycznego, relacji rodzinnych i więzi społecznych. Choć kwestie te

są przedmiotem badań zagranicznych (Blomgren i in., 2016; Drentea, Lavrakas, 2000; Richardson i in., 2013), to w polskiej literaturze przedmiotu zagadnienia te były dotąd jedynie zasygnalizowane⁸.

Rezultaty badań empirycznych oddziaływania nadmiernego zadłużenia na warunki życia gospodarstw domowych w Polsce zaprezentowałem w pracy [P1]. Do analiz wykorzystałem dane pierwotne pochodzące z ogólnopolskiego badania kwestionariuszowego, które opisałem na s. 15 autoreferatu. Zastosowane w analizie omawianego problemu badawczego podejście wyróżnia się – nie tylko w odniesieniu do dorobku krajowego, ale i międzynarodowego – tym, że identyfikacji nadmiernie zadłużonych gospodarstw domowych dokonano za pomocą różnych wskaźników oraz podjęto próbę syntetycznego ujęcia różnych aspektów warunków życia.

Do oceny warunków życia w monografii [P1] przyjąłem m.in. poziom dochodów, subiektywną ocenę sytuacji finansowej, wielkość mieszkań/domów zajmowanych przez gospodarstwa domowe i wskaźnik przeludnienia, subiektywne postrzeganie warunków mieszkaniowych oraz ocenę poziomu zaspokojenia wybranych potrzeb konsumpcyjnych.

Sytuacja dochodowa nadmiernie zadłużonych gospodarstw domowych różni się w zależności od przyjętego wskaźnika tego zadłużenia. Zasadniczo wśród subiektywnie nadmiernie zadłużonych odnotowano większy odsetek gospodarstw o wysokich dochodach niż w przypadku obiektywnie nadmiernie zadłużonych według wskaźników DSTI i BPL [P1]. Co warto podkreślić, samoocena sytuacji finansowej u nadmiernie zadłużonych była zdecydowanie gorsza niż w gospodarstwach nienadmiernie zadłużonych.

Warunki życia oceniłem nie tylko przez pryzmat dochodów, lecz także na podstawie sytuacji mieszkaniowej. Przeprowadzone badania nie pozwoliły jednoznacznie stwierdzić, że sytuacja lokalowa nadmiernie zadłużonych (jeśli wziąć pod uwagę zarówno powierzchnię mieszkalną, jak i wskaźnik przeludnienia) odbiega od sytuacji nienadmiernie zadłużonych, jednak subiektywne oceny sytuacji mieszkaniowej były zauważalnie niższe dla nadmiernie zadłużonych (według każdego wskaźnika) w porównaniu do nienadmiernie zadłużonych gospodarstw domowych.

Innym wymiarem w diagnozie warunków życia, który poddałem analizie była ocena trudności w realizacji zamierzeń konsumpcyjnych badanych gospodarstw domowych. Wyniki przeprowadzonych analiz [P1] wskazują, że ogólnie wśród nadmiernie zadłużonych subiektywny stopień realizacji potrzeb był niższy niż wśród nienadmiernie zadłużonych gospodarstw domowych. W przekroju grup produktowych (potrzeb) oddziaływanie nadmiernego zadłużenia nie było jednakowe, a największe dysproporcje między nadmiernie i nienadmiernie zadłużonymi zidentyfikowano w odniesieniu do realizacji potrzeb podstawowych (takich jak żywność czy media). Przeprowadzone badania potwierdziły także, jak należało oczekiwać, że bezpieczeństwo finansowe nadmiernie zadłużonych gospodarstw domowych, mierzone możliwością spłaty zadłużenia za pomocą bieżących dochodów lub oszczędności, jest zdecydowanie niższe niż gospodarstw nienadmiernie zadłużonych.

W ramach oceny wpływu nadmiernego zadłużenia na możliwości zaspokojenia potrzeb dokonałem także identyfikacji sposobów radzenia sobie z trudnościami finansowymi wśród gospodarstw domowych nadmiernie obciążonych długiem. Okazuje się, że gospodarstwa nadmiernie i nienadmiernie zadłużone są wyjątkowo zgodne co do odpowiedzi na temat podstawowych sposobów radzenia sobie w przypadku wystąpienia trudności finansowych. W obu grupach gospodarstw najczęściej wskazywanym sposobem

---

⁸ Przykładem publikacji podejmującej kwestie związków pomiędzy zadłużeniem a stanem zdrowia członków gospodarstwa domowego może być – niewłączona do głównego cyklu publikacji – praca (Wałęga, Wałęga, 2017), której jestem współautorem.

było ograniczanie bieżących wydatków, a następnie korzystanie z oszczędności oraz podejmowanie dodatkowej pracy. Gospodarstwa nadmiernie zadłużone częściej niż pozostałe opowiadały się za opcją zaciągania kredytu, a także niepłacenia zobowiązań w obliczu perturbacji finansowych. Podobna zgodność obu grup gospodarstw w zakresie najczęstszych odpowiedzi dotyczyła rodzajów ograniczanych wydatków – to wydatki na używki, związane ze spędzaniem czasu wolnego oraz wyposażeniem i utrzymaniem domu. To, co wyraźnie różnicuje obie grupy, to znacznie większa deklarowana gotowość gospodarstw nadmiernie zadłużonych niż pozostałych do ograniczania wydatków na podstawowe potrzeby (żywność, media i zdrowie). Co ciekawe, wśród nadmiernie zadłużonych, u których obciążenie długiem doprowadziło do znalezienia się poniżej linii ubóstwa, odsetek gospodarstw zgłaszających problemy był porównywalny, a w niektórych przypadkach nawet niższy niż w przypadku nadmiernie zadłużonych według DSTI30 i SB (zwłaszcza w odniesieniu do poważnych problemów). Takie wyniki każą przypuszczać, że obiektywnie trudna sytuacja dochodowa zmienia punkt odniesienia dla aspiracji konsumpcyjnych i modyfikuje percepcję stopnia zaspokojenia potrzeb (ujawniają się zatem preferencje adaptacyjne) (zob. Kowalski, Kwarciański, 2016).

Przeprowadzone badania wykazały zauważalny wpływ nadmiernego zadłużenia na psychofizyczną kondycję respondentów. Pierwszym wnioskiem z analizy jest silniejsze oddziaływanie zadłużenia na sferę zdrowia psychicznego niż fizycznego. Drugą zauważalną prawidłowością jest to, że negatywne zdrowotne konsekwencje zadłużenia uwidaczniały się bardziej w grupie osób, które subiektywnie czuły się nadmiernie zadłużone, niż w grupie obiektywnie nadmiernie zadłużonych (wg DSTI30 i BPL) – trzy na cztery nadmiernie zadłużone osoby według wskaźnika SB odczuwały stres i zmartwienia związane z posiadaniem zadłużeniem, a dla blisko co dziesiątej osoby było to obciążenie niemożliwe do udźwignięcia [P1]. Psychologiczne obciążenie długiem jest wyjątkowo silnie odczuwane przez osoby starsze i słabiej wyedukowane [P2].

W realizacji podjętego w zamierzeniu badawczym celu, którym była ocena warunków życia nadmiernie zadłużonych gospodarstw domowych, napotykałem na problemy właściwe dla badań z tego zakresu. Podstawowa trudność w pomiarze warunków życia wynika z tego, że obejmują one wiele dziedzin, a do ich oceny wykorzystywane są zmienne o charakterze ilościowym i jakościowym. Próba wyeliminowania tych ograniczeń i holistycznego ujęcia tego zagadnienia – jak wspomniano wcześniej – było zastosowanie wskaźnika syntetycznego. Utworzony na potrzeby kompleksowej diagnozy sytuacji nadmiernie zadłużonych wskaźnik syntetyczny został skonstruowany w oparciu o teorię zbiorów rozmytych. Choć zaadaptowane podejście w pełni rozmyte i relatywne, było pierwotnie rozwijane na potrzeby analizy ubóstwa, to w moim przekonaniu może być również przydatne do oceny warunków życia nadmiernie zadłużonych gospodarstw domowych.

Kompleksowa ocena warunków życia nadmiernie zadłużonych gospodarstw domowych została przeprowadzona w dwóch wymiarach – materialnym i finansowym. W pierwszym z nich uwzględniono obiektywne i subiektywne warunki mieszkaniowe oraz oceny możliwości zaspokojenia potrzeb gospodarstwa domowego. Drugi z wymiarów objął swym zakresem informacje na temat sytuacji finansowej (dochody, poziom bezpieczeństwa finansowego i terminowość spłat), jej samooceny oraz kondycji psychofizycznej respondentów.

Rozkład wartości syntetycznego wskaźnika warunków życia ogółem wśród nadmiernie zadłużonych gospodarstw domowych wskazuje, że gospodarstwa te miały gorsze warunki życia niż gospodarstwa, które nie są nadmiernie zadłużone. Analiza wartości wskaźników warunków życia potwierdziła, że w przypadku gospodarstw domowych nadmiernie zadłużonych rozkłady są bardziej spłaszczone niż te dotyczące gospodarstw, dla których obciążenie zadłużeniem nie stanowi problemu. Wskazuje to na większe

zróznicowanie (rozproszenie względem średniej) warunków życia gospodarstw nadmiernie zadłużonych – w tej grupie znajdują się zatem zarówno gospodarstwa o bardzo dobrych warunkach życia, jak i te, w których warunki życia są na niskim poziomie.

Pogorszenie warunków życia gospodarstw domowych widoczne jest zwłaszcza wśród gospodarstw domowych mających wiele kredytów oraz korzystających jednocześnie z bankowych i pozabankowych źródeł finansowania. Rozpatrując różne „rodzaje” nadmiernego zadłużenia można wskazać, że ogólnie najgorsze warunki życia mają gospodarstwa domowe nadmiernie zadłużone według wskaźnika SB, w dużej mierze w efekcie znacząco gorszych warunków życia – w porównaniu z gospodarstwami zadłużonymi według DSTI30, BPL oraz nienadmiernie zadłużonymi – w wymiarze finansowym. Zasadniczo gospodarstwa domowe nadmiernie zadłużone według wskaźników DSTI30 i SB odznaczają się lepszymi warunkami życia w wymiarze materialnym niż w wymiarze finansowym.

W ramach badania warunków życia nadmiernie zadłużonych gospodarstw domowych, oprócz analizy wartości wskaźnika syntetycznego i jego rozkładu, została podjęta próba określenia zależności warunków życia od cech ekonomicznych, społeczno-demograficznych oraz charakterystyk zadłużenia gospodarstw domowych z wykorzystaniem modelowania ekonometrycznego.

Oszacowane modele liniowej regresji wielorakiej potwierdziły negatywny wpływ nadmiernego zadłużenia na warunki życia ogółem. Opóźnienia w spłatach oddziałują negatywnie nie tylko na warunki życia ogółem, ale także na jego poszczególne wymiary. Rezultaty badań potwierdzają, że negatywne oddziaływanie liczby kredytów na warunki życia gospodarstw domowych (we wszystkich wymiarach) oraz zadłużenia pozabankowego (w porównaniu do zadłużenia w banku) na warunki życia w wymiarze materialnym. Cechy gospodarstw domowych, takie jak poziom wykształcenia respondenta, wiek, liczba osób w gospodarstwie domowym (warunki życia ogółem i w wymiarze finansowym), grupa kwintylowa dochodu na osobę oraz subiektywna ocena sytuacji finansowej okazały się statystycznie istotne, a ich pozytywny kierunek oddziaływania na warunki życia jest zgodny z oczekiwaniami i wynikami prac innych autorów. Spośród analizowanych cech behawioralnych (postaw respondentów) negatywny wpływ na wartość syntetycznego wskaźnika warunków życia wykazała skłonność do kupowania w celu naśladowania znajomych, natomiast pozytywny – optymistyczne spojrzenie na świat.

4.4. Wkład w rozwój dyscypliny ekonomia i finanse

Moje główne osiągnięcie naukowe ukierunkowane było na rozpoznanie skali nadmiernego zadłużenia gospodarstw domowych w Polsce i ocenę jego konsekwencji dla zaspakajania potrzeb. Problematyka ta jak dotąd w ograniczonym stopniu była obecna w polskim piśmiennictwie. Również w literaturze zagranicznej podjęty problem badawczy, zwłaszcza w odniesieniu do związków pomiędzy nadmiernym zadłużeniem a warunkami życia, nie jest przedmiotem wielu badań na poziomie mikroekonomicznym.

Przedstawiony cykl powiązanych tematycznie publikacji naukowych traktuję jako próbę wypełnienia luki w badaniach nadmiernego zadłużenia gospodarstw domowych w Polsce i włączenie tych zagadnień w dyskurs naukowy również w wymiarze międzynarodowym⁹. Mój wkład w istniejący dorobek naukowy

---

⁹ Wspomnieć należy, że wyniki przeprowadzonych badań nad warunkami życia nadmiernie zadłużonych gospodarstw domowych zostały przedstawione jako propozycja wydawnicza (*book proposal*) w Wydawnictwie Routledge, uzyskały pozytywne opinie ekspertów powołanych przez to Wydawnictwo i zostały zaaprobowana do opublikowania – umowa wydawnicza z Routledge została podpisana w dn. 26.07.2021 r., termin dostarczenia maszynopisu zgodnie z wymaganiami Wydawnictwa określono na 31.01.2022 r. Opublikowanie książki A. Wałęga,

w aspekcie teoretycznym przejawia się uporządkowaniem wiedzy z zakresu nadmiernego zadłużenia, a w szczególności identyfikacji czynników determinujących to zadłużenie oraz ustaleniem sposobu oddziaływania nadmiernego zadłużenia na różne aspekty warunków życia. Wieloletnie zainteresowanie problematyką zadłużenia gospodarstw domowych pozwoliło mi nie tylko wskazać ograniczenia w istniejących źródłach danych, ale także zaproponować własny kwestionariusz badawczy, który może być wykorzystywany w badaniach gospodarstw domowych z omawianego zakresu. W prowadzonych badaniach zaproponowałem także autorski dobór wskaźników do oceny nadmiernego zadłużenia. Efektem tych badań jest rozwój istniejącego instrumentarium badawczego i uzupełnienie go o wskaźniki nadmiernego zadłużenia uwzględniające kwestie psychologiczne i społeczne.

W wymiarze empirycznym ważnym według mnie było ustalenie skali i charakteru nadmiernego zadłużenia w Polsce oraz identyfikacja cech gospodarstw domowych, które warunkują powstanie tego zjawiska. W tym wymiarze moim wkładem było uzyskanie kompleksowego – obiektywnego i subiektywnego – portretu nadmiernego zadłużenia w różnych przekrojach gospodarstw domowych w Polsce z wykorzystaniem danych indywidualnych. Na tle istniejącego dorobku nowym podejściem była ocena nadmiernego zadłużenia za pomocą wskaźnika BPL (*below poverty line*), a tym samym spojrzenie na problemy z zadłużeniem również jako kwestię społeczną. Zgodnie z najlepszą wiedzą jest to pierwsze użycie tego wskaźnika w badaniach nadmiernego zadłużenia i warunków życia (jakości życia) w odniesieniu do polskich gospodarstw domowych. Moim wkładem w zrozumienie istoty nadmiernego zadłużenia jest także uwzględnienie w ocenie zadłużenia gospodarstw domowych psychologicznego obciążenia długiem. Pozwala to spojrzeć na nowo na istotę nadmiernego zadłużenia, zwłaszcza że – co ustaliłem w trakcie badań – obiektywne obciążenie długiem i jego subiektywne postrzeganie przez gospodarstwa domowe w znacznej mierze nie pokrywają się.

Nowe ujęcie zaproponowane w cyklu omawianych publikacji polega na określeniu wpływu nadmiernego zadłużenia na kompleksowo ujmowane warunki życia. W krajowym piśmiennictwie trudno znaleźć publikacje, które podejmowałyby szerzej to zagadnienie. Również w przypadku piśmiennictwa zagranicznego wydaje się, że istnieje niedostatek tego rodzaju opracowań zwłaszcza dla krajów postsocjalistycznych. Konsekwencje nadmiernego zadłużenia widoczne są nie tylko w materialnych warunkach życia gospodarstw domowych i trudnościach w zaspokojeniu potrzeb, ale także przejawiają się stresem i zmartwieniem związanym z posiadanym zadłużeniem. Uzyskane wyniki potwierdzają na złożoność kierunków oddziaływania nadmiernego zadłużenia na poszczególne wymiary dobrostanu ekonomicznego.

Wiedza dotycząca charakterystyk społeczno-demograficznych i ekonomicznych nadmiernie zadłużonych gospodarstw domowych oraz ich warunków życia może być wykorzystywana nie tylko przez badaczy w interpretacji innych wyników badań. Uzyskane wyniki badań mogą mieć również znaczenie aplikacyjne, służąc kształtowaniu rozwiązań prawnych i instytucjonalnych zapobiegających negatywnym skutkom zbyt dużego obciążenia długiem np. w zakresie upadłości konsumenckiej, walki z ubóstwem, wykluczeniem społecznym, lichwą, a nawet projektowaniu programów edukacji finansowej. Ponadto zaprezentowane w cyklu publikacji ustalenia mogą być przydatne w kształtowaniu polityki ukierunkowanej na zachowanie stabilności systemu finansowego.

Choć z pewnością prezentowany cykl publikacji nie ma charakteru wyczerpującego, to uważam, że przedstawione wyniki badań stanowią ważny głos w dyskusji i podstawę do krytycznego dyskursu

---

G. Wałęga, R. Kowalski, *Economic Wellbeing and Household Debt*, Routledge Studies in the European Economy, Routledge Taylor&Francis, planowane jest na przełomie drugiego i trzeciego kwartału 2022 r.

naukowego, a także mogą one stanowić podstawę dla dalszych rozważań teoretycznych, metodycznych i empirycznych w zakresie podjętej problematyki, tym samym przyczynić się do rozwoju dyscypliny ekonomia i finansena pograniczu mikroekonomii i finansów osobistych.

5. Informacja o istotnej aktywności naukowej realizowanej w więcej niż jednej uczelni lub instytucji naukowej, w szczególności zagranicznej

5.1. Wprowadzenie

Moja działalność naukowa w okresie całej pracy zawodowej koncentrowała się przede wszystkim wokół problematyki gospodarstw domowych. Dorobek publikacyjny po uzyskaniu stopnia naukowego doktora jest kontynuacją wcześniej podejmowanych zagadnień, stanowi jednak ich pogłębienie i uszczegółowienie. Niezmiennosc podejmowanej problematyki badawczej pozwoliła mi nie tylko rozwinąć warsztat badawczy, ale także skoncentrować badania na szczegółowych zagadnieniach podejmowanych w piśmiennictwie krajowym w ograniczonym zakresie.

W dalszej części autoreferatu opisuję główne obszary moich badań i przedstawiam szczegółowe informacje na temat form oraz efektów mojej aktywności naukowo-badawczej podejmowane w moim podstawowym miejscu pracy, którym jest Uniwersytet Ekonomiczny w Krakowie, a także w innych jednostkach w kraju i za granicą.

5.2. Obszary badawcze

Moje zainteresowania i aktywność badawcza po uzyskaniu stopnia doktora, oprócz zagadnień związanych z nadmiernym zadłużeniem, które wskazałem w pkt 4 autoreferatu jako główne osiągnięcie naukowe, wpisują się przede wszystkim w problematykę funkcjonowania gospodarstw domowych i koncentrują się na **trzech obszarach badawczych**, wśród których wymienić mogę:

- mikroekonomiczne aspekty zadłużania się gospodarstw domowych ([Z1–Z8]),
- zadłużenie gospodarstw domowych w wymiarze makroekonomicznym ([Z9–14])
- kwestie społeczno-ekonomiczne problematyki gospodarstw domowych ([G1–G6]).

Moim dodatkowym, czwartym obszarem badawczym były zagadnienia związane z bezpośrednimi inwestycjami zagranicznymi i funkcjonowaniem przedsiębiorstw ([D1–D5]).

Poniżej przedstawiam syntetyczną charakterystykę wskazanych obszarów badawczych wraz z podaniem publikacji wpisujących się w nurt danego obszaru i związłym podsumowaniem uzyskanych wyników badań.

5.2.1. Mikroekonomiczne aspekty zadłużenia się gospodarstw domowych

Podstawowym obszarem, w którym prowadziłem badania bezpośrednio po uzyskaniu stopnia doktora i który stanowił podstawę do rozwinięcia badań stanowiących główne osiągnięcie naukowe, są kwestie związane z zadłużeniem gospodarstw domowych na poziomie mikroekonomicznym. Moje badania w tym obszarze koncentrują się na zidentyfikowaniu społeczno-ekonomicznych czynników, które determinują posiadanie zadłużenia przez gospodarstwa domowe i wysokość jego spłat oraz sytuacji zadłużeniowej gospodarstw domowych o różnym poziomie zamożności.

W tym obszarze badań skupiłem się także na ocenie konsekwencji zadłużenia dla gospodarstw domowych. Analizowałem w szczególności związki pomiędzy zadłużeniem a warunkami mieszkaniowymi oraz poszukiwałem zależności pomiędzy zadłużeniem a zdrowiem członków gospodarstw domowych.

W tym obszarze badawczym jako źródła danych wykorzystywałem nieidentyfikowalne dane z badania budżetów gospodarstw domowych prowadzonych przez Główny Urząd Statystyczny ([Z1–Z7]) oraz dane indywidualne z badania *Diagnoza społeczna* ([Z6] i [Z8]). W pracach zastosowane zostały zróżnicowane narzędzia analizy statystycznej i ekonometrycznej.

Do osiągnięć w ramach zarysowanego obszaru badawczego należą następujące publikacje:

[Z1] Wałęga G. (2013), *Kredytowanie gospodarstw domowych*, Polskie Wydawnictwo Ekonomiczne, Warszawa, ss. 164.

[Z2] Wałęga G. (2012), *Społeczno-ekonomiczne determinanty zadłużenia gospodarstw domowych w Polsce*, „Prace Naukowe Uniwersytetu Ekonomicznego we Wrocławiu”, nr 245, s. 600–610.

[Z3] Wałęga G., Wałęga A. (2015), *Determinants of loan repayments: evidence from household budget survey in Poland* [in:] *Proceedings of 9th International Days of Statistics and Economics*, 10–12 September 2015, T. Löster and T. Pavelka (Eds.), Libuše Macáková: MELANDRIUM, Prague, p. 1774–1783. (indeksowane w bazie Web of Science | udział własny: 50%)

[Z4] Wałęga G., Wałęga A. (2017), *Modelling the distribution of loan repayments of households in Poland* [in:] *Proceedings of the 11th Professor Aleksander Zelias International Conference on Modelling and Forecasting of Socio-Economic Phenomena*, 9–12 May 2017, M. Papież and S. Śmiech (Eds.), Foundation of the Cracow University of Economics, Cracow, p. 437–446. (indeksowane w bazie Web of Science | udział własny: 50%)

[Z5] Wałęga G., Wałęga A. (2014), *Indebtedness of Low-Income Households in Poland. A Comparative Analysis for the Period 2000–2010* [in:] *Proceedings of the 8th Professor Aleksander Zelias International Conference on Modelling and Forecasting of Socio-Economic Phenomena*, 6–9 May 2014, M. Papież and S. Śmiech (Eds.), Foundation of the Cracow University of Economics, Cracow, p. 223–231. (indeksowane w bazie Web of Science | udział własny: 50%)

[Z6] Wałęga G., Wałęga A. (2016), *Bogaci i biedni na rynku kredytowym w Polsce. Analiza porównawcza dla lat 2000–2013*, „Zeszyty Naukowe Uniwersytetu Ekonomicznego w Krakowie”, nr 2(950), s. 75–92. DOI: 10.15678/ZNUEK.2016.0950.0205 (udział własny: 50%)

[Z7] Wałęga G., Wałęga A. (2018), *Does Debt Improve Housing Conditions Evidence from Polish Households* [in:] *The 12th Professor Aleksander Zelias International Conference on Modelling and Forecasting of Socio-Economic Phenomena*. Conference Proceedings (SEMF No. 1), M. Papież and S. Śmiech (Eds.), Cracow: Foundation of the Cracow University of Economics, p. 573–582. (indeksowane w bazie Web of Science | udział własny: 50%)

[Z8] Wałęga G., Wałęga A. (2017), *Linking household debt and health: some empirical evidence from Poland* [in:] *Proceedings of 11th International Days of Statistics and Economics*, Prague 14–16 September 2017, T. Löster and T. Pavelka (Eds.), Libuše Macáková: MELANDRIUM, Prague, p. 1845–1853. (indeksowane w bazie Web of Science | udział własny: 50%)

Najważniejszą publikacją w tym wątku jest monografia [Z1]. Stanowi ona jedną z pierwszych książek podejmujących próbę kompleksowego omówienia problematyki kredytowania gospodarstw domowych w Polsce. Ta teoretyczno-empiryczna praca jest w istocie podsumowaniem badań prowadzonych przeze mnie w latach 2006–2012 i zawiera obszerne fragmenty mojej pracy doktorskiej. W publikacji omówiłem zarówno mikro- jak i makroekonomiczne aspekty zaciągania kredytów przez gospodarstwa domowe w ujęciu teoretycznym. Zaprezentowałem także model konsumpcji w warunkach ograniczeń w dostępie do rynku kredytowego (*credit constraints*) oraz behawioralne aspekty procesu podejmowania decyzji przez gospodarstwa domowe w odniesieniu do zaciągania kredytów i pożyczek. Wiele miejsca poświęciłem kwestii niesprawności mechanizmu rynkowego. Znalazły się tam nie tylko rozważania dotyczące teoretycznych przesłanek regulacji rynku kredytów dla gospodarstw domowych, ale także przegląd i ocena najważniejszych normatywnych rozwiązań z tego zakresu funkcjonujących w Polsce. Kwestie te, choć obecne w literaturze przedmiotu, nie są zwykle rozpatrywane w kontekście zadłużenia gospodarstw domowych.

W części poświęconej kwestiom empirycznym zaprezentowałem dynamikę i strukturę rynku kredytów detalicznych w Polsce, a także przeprowadziłem międzynarodową analizę porównawczą. Ponadto określiłem stopień korzystania z kredytów i pożyczek przez gospodarstwa domowe w różnych przekrojach społeczno-ekonomicznych, a także motywy zadłużania się. Ostatnia część książki poświęcona jest zagadnieniom nadmiernego zadłużenia i upadłości konsumenckiej. Dokonałem przeglądu przyczyn niewypłacalności gospodarstw domowych, a także zaprezentowałem rozwiązania instytucjonalne w zakresie upadłości konsumenckiej w Polsce i w wybranych krajach. W książce znalazła się również część empiryczna poświęcona niewypłacalności – określiłem poziom opóźnienia w regulowaniu zobowiązań przez gospodarstwa domowe oraz skalę upadłości konsumenckiej w Polsce.

Praca [Z2] poświęcona jest ustaleniu wpływu cech gospodarstw domowych na korzystanie przez nie z kredytów i pożyczek. W artykule przedstawiono charakterystyki zadłużonych gospodarstw domowych w różnych przekrojach. Przeprowadzona ocena oddziaływania poszczególnych cech społeczno-ekonomicznych gospodarstw domowych na decyzje dotyczące korzystania z kredytów lub pożyczek wykazała, że wraz ze wzrostem dochodów gospodarstwa domowego oraz poziomu wykształcenia jego głowy rośnie prawdopodobieństwo korzystania przez nie z kredytów. Natomiast skłonność do zadłużania się maleje wśród gospodarstw domowych prowadzonych przez osoby po 45 roku życia.

Rozwinięciem rozważań z artykułu [Z2] są badania przedstawione w pracy [Z3], w której analizowałem profile gospodarstw domowych obciążonych spłatami zadłużenia, a także wpływ cech gospodarstw domowych na obciążenie spłatami. Wyniki badań wskazują, że wysokość dochodów, wiek głowy

gospodarstwa domowego oraz wielkość miejscowości zamieszkania pozytywnie oddziałują na wysokość ponoszonych przez gospodarstwo domowe spłat z tytułu zadłużenia.

Publikacja [Z4] jest poświęcona innej kwestii odnoszącej się do spłat zadłużenia. Celem pracy była analiza rozkładów empirycznych spłat zadłużenia i poszukiwanie – podobnie jak ma to miejsce w przypadku analiz dochodów – najlepszego teoretycznego modelu rozkładu spłat zadłużenia. Biorąc pod uwagę oceny podstawowych charakterystyk liczbowych w oszacowanych modelach za najlepiej dopasowany do danych empirycznych można uznać rozkład Burra III.

Kolejne dwie prace w tym wątku odnoszą się do kwestii zadłużenia w gospodarstwach domowych o różnym poziomie zamożności. W pracy [Z5] skoncentrowałem się na gospodarstwach domowych o niskich dochodach. Wnioski z badań wskazują, że gospodarstwa domowe o niskich dochodach w każdym kolejnym analizowanym roku rzadziej korzystały z kredytów niż ogół gospodarstw domowych. Co jednak interesujące obciążenie spłatami dochodów wśród gospodarstw domowych o niskich dochodach było prawie 1,8 razy wyższe niż w przypadku ogółu gospodarstw domowych. Celem drugiej wspomnianej pracy [Z6] było zbadanie, jak zmienił się stopień zadłużenia gospodarstw domowych w Polsce i czy występują różnice w tym zakresie pomiędzy rodzinami o wysokich i niskich dochodach (podział w oparciu o grupy kwintylowe). W artykule dokonano także oceny zróżnicowania motywów zadłużenia według stopnia zamożności. Analiza wykazała różnice w deklarowanych motywach zadłużania się wśród gospodarstw domowych o niskich i wysokich dochodach na osobę – bogate gospodarstwa domowe częściej jako powód zaciągania kredytu wskazywały zakup dóbr trwałego użytku, zakup domu lub mieszkania oraz wypoczynek, natomiast gospodarstwa o niskich dochodach zdecydowanie częściej deklarowały przeznaczanie kredytów na bieżącą konsumpcję, stałe opłaty, leczenie oraz spłatę wcześniej zaciągniętych zobowiązań. Ustalono ponadto, że choć zamożne gospodarstwa domowe częściej korzystają z kredytów, to poziom obciążeń spłatami jest największy wśród ubogich gospodarstw domowych.

W swoich pracach analizowałem także wybrane konsekwencje zadłużenia. W pracy [Z7] poruszyłem kwestię związków pomiędzy zadłużeniem a warunkami mieszkaniowymi. Rezultaty analiz z wykorzystaniem wskaźnika braku zagrożenia złymi warunkami mieszkaniowymi potwierdziły, że w analizowanych latach nastąpiła poprawa warunków mieszkaniowych w Polsce (mierzonych wielkością powierzchni mieszkań na osobę oraz wskaźnikiem braku zagrożenia złymi warunkami mieszkaniowymi), a zadłużone gospodarstwa domowe charakteryzują się – przeciętnie rzecz biorąc – lepszą jakością mieszkań.

Z kolei badaniom związków pomiędzy zadłużeniem a zdrowiem poświęcona jest praca [Z8]. W pracy ustaliłem, że zadłużenie negatywnie oddziałuje na członków zadłużonych gospodarstw domowych – częściej niż pozostałe gospodarstwa domowe odczuwają oni bóle głowy, konsultują się z psychiatrami i chętniej spożywają alkohol. Wyniki estymacji potwierdziły ponadto wpływ spłat kredytów hipotecznych na zwiększenie prawdopodobieństwa niezadowolenia ze swojego stanu zdrowia.

5.2.2. Zadłużenie gospodarstw domowych w wymiarze makroekonomicznym

Wiodącym zagadnieniem drugiego obszaru zainteresowań badawczych jest analiza zadłużenia gospodarstw domowych na poziomie makroekonomicznym. Do tej grupy prac zaliczyłem także te, które odnoszą się do interwencji państwa na rynku kredytów. W pracach [Z10–Z14] wykorzystałem wtórne źródła danych z Narodowego Banku Polskiego, Głównego Urzędu Statystycznego oraz European Credit Research Institute (ECRI).

Publikacje w tym wątku to:

-
- [Z9] Wałęga G. (2018), *O niektórych obszarach zawodności rynku kredytów dla gospodarstw domowych* [w:] *Zawodność rynku w teorii i praktyce*, red. K. Przybylska, Wydawnictwo Naukowe PWN, Warszawa, s. 163–178.
-
- [Z10] Wałęga G. (2015), *Zmiany w polityce kredytowej banków a zadłużenie polskich gospodarstw domowych*, „Konsumpcja i Rozwój”, Instytut Badań Rynku, Konsumpcji i Koniunktury, nr 1(10), s. 44–55.
-
- [Z11] Wałęga G. (2015), *Przystąpienie Polski do Unii Europejskiej a zadłużenie gospodarstw domowych* [w:] *Dekada Polski w Unii Europejskiej. Wybrane problemy ekonomiczno-społeczne*, red. K. Przybylska, Wydawnictwo Naukowe PWN, Warszawa, s. 306–327.
-
- [Z12] Wałęga G. (2013), *Wpływ spowolnienia gospodarczego na zadłużenie gospodarstw domowych w Polsce*, „Prace Naukowe Uniwersytetu Ekonomicznego we Wrocławiu”, nr 305, s. 766–777.
-
- [Z13] Wałęga G. (2012), *Procesy konwergencji na europejskim rynku kredytów dla gospodarstw domowych*, „Zeszyty Naukowe Uniwersytetu Ekonomicznego w Krakowie”, nr 897, s. 41–55.
-
- [Z14] Wałęga G. (2013), *Convergence Processes in Central and Eastern European Household Credit Market* [in:] *Proceedings of 7th International Days of Statistics and Economics*, T. Löster and T. Pavelka (Eds.), Libuše Macáková: MELANDRIUM, Prague 2013, p. 1531–1541. (indeksowane w bazie Web of Science)
-

Teoretyczna analiza wybranych obszarów zawodności rynku kredytów detalicznych była przedmiotem pracy [Z9]. Koncepcja zawodności rynku, choć obecna od lat w literaturze przedmiotu, rzadko analizowana jest w kontekście rynku kredytów. Celem pracy było określenie skutków asymetrii informacji oraz niedoskonałości konkurencji i zjawiska niekompletności rynku w odniesieniu do rynku kredytów zarówno z punktu widzenia kredytobiorców jak i kredytodawców. W artykule odniosłem się również do zagadnienia drapieżnych praktyk kredytowych (*predatory lending*).

W badaniach związanych z zadłużeniem gospodarstw domowych interesował mnie również wpływ pozacenowych elementów ofert kredytowych na rozmiary zadłużenia. W artykule [Z10] przeprowadziłem analizę wpływu warunków i kryteriów udzielania kredytów przez banki na wielkość zadłużenia gospodarstw domowych w Polsce. Uzyskane wyniki pozwoliły sformułować wniosek, że na akcję kredytową w największym stopniu oddziaływały zmiany w zakresie wymaganych zabezpieczeń i długości maksymalnego okresu kredytowania, a jednocześnie gospodarstwa domowe były mało wrażliwe na zmiany kosztów zaciągania kredytów (marża kredytowa i pozaodsetkowe koszty kredytów).

W pracy [Z11] przeprowadziłem analizę mechanizmów transmisyjnych pomiędzy rynkiem kredytowym a rynkiem nieruchomości po wejściu Polski do Unii Europejskiej oraz [Z12] analizowałem zależność pomiędzy koniunkturą gospodarczą i nastrojami konsumenckimi a dynamiką rynku kredytów dla gospodarstw domowych. Ustaliłem, że dysparytet stóp procentowych przyczynił się do boomu na kredyty walutowe w Polsce po wejściu do Unii Europejskiej. Wyniki estymacji parametrów modeli liniowych potwierdziły – zgodnie z oczekiwaniami – pozytywny wpływ wynagrodzeń na zadłużenie i negatywne oddziaływanie bezrobocia na procesy kredytowania gospodarstw domowych. Ponadto potwierdziłem, że poziom ufności konsumenckiej, a także subiektywne postrzeganie własnej sytuacji finansowej oraz stanu

koniunktury ekonomicznej w gospodarce są silnie skorelowane ze zmianami dynamiki kredytów dla gospodarstw domowych.

W pracach [Z13] i [Z14] analizowałem kwestie związane z konwergencją na europejskim rynku kredytów dla gospodarstw domowych w pierwszej dekadzie XXI w. W pracach tych interesowała mnie nie tylko wielkość, ale także struktura rynku kredytów detalicznych w krajach europejskich. Obliczony wskaźnik *sigma* konwergencji potwierdził, że wraz z upływem czasu zmniejsza się zróżnicowanie wielkości kredytów *per capita* pomiędzy krajami. Wyniki analiz pozwoliły sformułować wniosek, że w krajach postsocjalistycznych – po początkowym szybkim wzroście popytu na kredyty konsumpcyjne – udział kredytów na nieruchomości będzie stopniowo wzrastał, a tym samym struktura będzie się upodabniać do tej w państwach wysoko rozwiniętych.

5.2.3. Społeczno-ekonomiczne aspekty funkcjonowania gospodarstw domowych

W moich dorobku publikacyjnym, oprócz badań związanych z zadłużeniem, podejmowałem także inne zagadnienia odnoszące się do problematyki gospodarstw domowych. Wśród nich znalazły się kwestie dotyczące zdrowia, wpływu przemian technologicznych na wyposażenie gospodarstw domowych oraz spędzanie czasu wolnego. Badania w tych obszarach były prowadzone na poziomie mikroekonomicznym (dane indywidualne) i miały charakter teoretyczno-empiryczny. Ponadto interesowały mnie również zagadnienia związane z aktualnymi procesami w otoczeniu społeczno-ekonomicznym gospodarstw domowych, takie jak starzenie się społeczeństw oraz polityka ukierunkowana na zwiększenie niezależności jednostek.

W tym wątku badawczym mogę wskazać sześć publikacji:

-
- [G1] Wałęga G., Wałęga A. (2016), *Dyfuzja nowych technologii a zmiany wyposażenia gospodarstw domowych w Polsce* [w:] *Konsumpcja we współczesnej gospodarce rynkowej*, red. U. Langowska-Szczeńsiak i A. Dudek, Uniwersytet Opolski, Opole, s. 43–59. (udział własny: 50%)
-
- [G2] Wałęga G., Wałęga A. (2017), *Leisure Time and Income: Some Evidence From Poland*, "Economic and Environmental Studies", vol. 17, nr 3(43), s. 555–575. (udział własny: 50%)
-
- [G3] Wałęga G., Ulman P., Wałęga A. (2017), *Is Health Status a Determinant of The Economic Activity? Some Evidence From Poland*, "Acta Universitatis Lodziensis", Folia Oeconomica, vol. 2 no. 328, s. 39–54. (udział własny: 33%)
-
- [G4] Wałęga G. (2017), *Spójność w obszarze zdrowia w krajach Grupy Wyszehradzkiej* [w:] *Spójność ekonomiczno-społeczna krajów Grupy Wyszehradzkiej*, red. K. Przybylska, Wydawnictwo Naukowe PWN, Warszawa, s. 105–121.
-
- [G5] Wałęga G., Maj-Waśniowska K., Wałęga A. (2018), *Silver Economy, Poverty and Social Exclusion in the European Union Countries* [in:] *Proceedings of the 10th Economics & Finance Conference, Rome 10–13 September 2018*, K. Cermakova, S. Mozayeni, E. Hromada (Eds.), International Institute of Social and Economic Sciences, International Society for Academic Studies, Prague, Czech Republic, p. 341–353. (indeksowane w bazie Web of Science | udział własny: 33%)
-

-
- [G6] Wałęga G., Kowalski R. (2015), *Defamilisation in Central and Eastern Europe: a cluster analysis* [in:] *Proceedings of 9th International Days of Statistics and Economics*, 10–12 September 2015, T. Löster and T. Pavelka (Eds.), Libuše Macáková: MELANDRIUM, Prague, p. 855–863. (indeksowane w bazie Web of Science | udział własny: 50%)
-

W pracy [G1] poszukiwałem w szczególności odpowiedzi na pytanie czy postęp techniczny z jednakową siłą oddziałuje na poziom i strukturę wyposażenia w dobra trwałego użytku w różnych grupach społeczno-ekonomicznych gospodarstw domowych. Przeprowadzone analizy pozwoliły na sformułowanie wniosku, że w badanym okresie nastąpiło unowocześnienie i ogólna poprawa poziomu wyposażenia w dobra trwałego użytku, a postęp technologiczny i zmiany stylu życia (domocentryzacja) widoczne są w lepszym wyposażeniu gospodarstw domowych przede wszystkim w sprzęty RTV, AGD, komputery z dostępem do Internetu i telefony komórkowe. Choć wśród grup społeczno-ekonomicznych o najlepszej sytuacji w odniesieniu do wyposażenia są gospodarstwa domowe pracowników oraz te utrzymujące się z pracy na własny rachunek, to efekt „doganiania” w tym zakresie jest szczególnie widoczny wśród gospodarstw domowych rolników i emerytów.

Przedmiotem mojego kolejnego artykułu [G2] była ocena zróżnicowania czasu wolnego ludności Polski w kontekście poziomu dochodów. Przyjęto, że zmiany w zakresie gospodarowania czasem (w tym czasem wolnym) są odbiciem przemian społeczno-gospodarczych i rozwoju technologicznego. Zastosowanie wskaźników sposobu wykorzystania czasu wolnego na poziomie mikroekonomicznym (jednostek) jako niekonwencjonalnego miernika jakości życia (dobrobytu indywidualnego) stanowi nieczęsto spotykane podejście w badaniach z tego obszaru w piśmiennictwie krajowym. Ocena zmian zachodzących w zarządzaniu czasem wolnym pozwoliła wskazać na stopniową transformację w zakresie wykorzystania czasu wolnego – coraz popularniejsza stała się realizacja własnych zamiłowań (hobby), a także odejście od tradycyjnych mediów (TV, radio) na rzecz Internetu. Ponadto zauważalne jest ograniczenie czasu poświęconego na życie społeczne, wolontariat w organizacjach, pomoc innym oraz praktyki religijne, co można wiązać z większą intensywnością życia wynikającą ze zmian technologicznych oraz z coraz bardziej rozpowszechnionym indywidualizmem. Jednocześnie ustalono, że poziom dochodu w ograniczonym zakresie wpływa na sposób spędzania czasu.

W omawianym obszarze moich badań znajdują się również dwie prace odnoszące się do problematyki zdrowia. W pierwszej z nich [G3] badałem związku pomiędzy stanem zdrowia a aktywnością ekonomiczną. Hipoteza badawcza zakładała, że osoby z problemami zdrowotnymi pozostają raczej bierne zawodowo niż bezrobotne. Wyniki badań potwierdziły, że każdy wymiar zdrowia (niepełnosprawność, choroby przewlekłe, ograniczenia zdrowotne wpływające na codzienne czynności oraz subiektywne postrzeganie swojego stanu zdrowia) kształtuje aktywność zawodową. Ogólny stan zdrowia (*general health*) okazał się najważniejszym czynnikiem bierności zawodowej, natomiast ograniczenia zdrowotne wpływające na codzienne czynności oraz choroby przewlekłe były odpowiednio trzecim i piątym pod względem ważności czynnikiem.

W kolejnej pracy [G4] rozpatrywałem kwestie ochrony zdrowia w wymiarze makroekonomicznym, koncentrując się na analizie wydatków gospodarstw domowych na ochronę zdrowia w krajach Grupy Wyszehradzkiej na tle pozostałych krajów europejskich. Najważniejsze pytania badawcze, na które poszukiwałem w tym opracowaniu odpowiedzi to: 1) czy w krajach bogatszych (o wyższym poziomie PKB *per capita*) więcej wydaje się na ochronę zdrowia oraz czy kraje różnią się sposobem finansowania tych wydatków, 2) czy wysokość wydatków na ochronę zdrowia ma wpływ na subiektywne postrzeganie stanu

zdrowia mieszkańców poszczególnych państw oraz 3) w jakim stopniu kraje są podobne pod względem wydatków na ochronę zdrowia. Rezultaty badań empirycznych potwierdziły, że wydatki na ochronę zdrowia *per capita* rosną wraz ze wzrostem PKB *per capita*. W bogatych krajach w strukturze wydatków na ochronę zdrowia większe znaczenie mają wydatki prywatne. Przeprowadzone analizy wykazały, że wydatki na zdrowie zasadniczo pozytywnie, ale w umiarkowanym zakresie, wpływają na dobre i bardzo dobre wyniki samooceny stanu zdrowia mieszkańców. Jeśli chodzi o podobieństwo wydatków na ochronę zdrowia ustaliłem, że zróżnicowanie wydatków na zdrowie w Europie spada, a nowo przyjęte kraje doganiają pod tym względem "stare" państwa UE.

Kwestie związane z *silver economy* (gospodarką senioralną) w krajach Unii Europejskiej i jej wpływem na ubóstwo i wykluczenie społeczne podjąłem w pracy [G5]. Pomiar gospodarki senioralnej za pomocą miernika syntetycznego potwierdził, że jej poziom rozwoju jest najwyższy w krajach nordyckich przy jednoczesnym niskim zagrożeniu ubóstwem w tych krajach. Natomiast w krajach o relatywnie niskim poziomie zaawansowania *silver economy* odsetek zagrożonych ubóstwem jest bardziej zróżnicowany, co wynika z różnic w rozwiązaniach z zakresu polityki społecznej i wysokości wydatków przeznaczanych na ten cel.

Ostatnia omawiana w tym wątku praca poświęcona jest różnicom w autonomii i niezależności ekonomicznej kobiet w krajach Europy Środkowej i Wschodniej [G6]. W opracowaniu zostało zoperacjonalizowane pojęcie defamilizacji oraz powiązано go z reżimami państwa dobrobytu. Kwestie te nie były dotąd szeroko podejmowane przez polskich badaczy. Przeprowadzone grupowanie krajów wykazało, że kraje postkomunistyczne nie tworzą jednorodnej grupy, która różniłaby się względem krajów wysoko rozwiniętych.

5.2.4. Bezpośrednie inwestycje zagraniczne i funkcjonowanie przedsiębiorstw

Moim pobocznym obszarem zainteresowań naukowych są kwestie związane z bezpośrednimi inwestycjami zagranicznymi oraz wybranymi zagadnieniami funkcjonowania przedsiębiorstw. Publikacje z tego zakresu to:

[D1] Wałęga G., Pilarska C. (2020), *Born Globals in Poland: Development Factors and Research Overview*, "Argumenta Oeconomica Cracoviensia", no. 1(22), p. 59–72. (udział własny: 50%)

[D2] Wałęga G. (2016), *Internet a zmiany modeli funkcjonowania przedsiębiorstw*, „Zeszyty Naukowe Uniwersytetu Ekonomicznego w Krakowie”, nr 5(953), s. 33–50.

[D3] Wałęga G., Pilarska C. (2017), *Foreign Direct Investment and Development in the Visegrad Countries – a Panel Data Analysis* [in:] *Proceedings of 11th International Days of Statistics and Economics*, Prague 14–16 September 2017, T. Löster and T. Pavelka (Eds.), Libuše Macáková: MELANDRIUM, Prague, p. 1845–1853. (indeksowane w bazie Web of Science | udział własny: 50%)

[D4] Wałęga G., Pilarska C. (2015), *EU factor jako determinanta napływu bezpośrednich inwestycji zagranicznych do Polski, Czech i Węgier*, „Zeszyty Naukowe Uniwersytetu Ekonomicznego w Krakowie”, nr 9(945), s. 77–97. (udział własny: 50%)

-
- [D5] Wałęga G., Pilarska C. (2014), *Determinants of FDI Inflows to Poland, Czech Republic and Hungary in context of integration into European Union* [in:] *Proceedings of 8th International Days of Statistics and Economics*, T. Löster and T. Pavelka (Eds.), Libuše Macáková: MELANDRIUM, Prague 2014, p. 855–863. (indeksowane w bazie Web of Science | udział własny: 50%)
-

Pierwsze dwa wymienione artykuły naukowe mają charakter przeglądowy i opierają się na krytycznej analizie istniejącego piśmiennictwa. W artykule [D1] zostały przedstawione teoretyczne podstawy *born globals* i czynniki, które zwiększają szanse na proces wczesnej internacjonalizacji przedsiębiorstw. Na podstawie wyników tych badań wskazano, że odsetek polskich firm, które od „urodzenia” działają w wymiarze globalnym można szacować na 30–50% wszystkich MŚP zaangażowanych w działalność międzynarodową, a podstawowymi czynnikami ograniczającymi rozwój *born globals* są ograniczone zasoby finansowe i organizacyjne.

Do kwestii związanych z funkcjonowaniem przedsiębiorstw w warunkach rozwoju technologii internetowych odnosi się artykuł [D2]. W tym artykule zaprezentowałem ewolucję definicji e-biznesu oraz dokonałem przeglądu modeli funkcjonowania przedsiębiorstw, które swoją działalność opierają na Internecie. Przeprowadzone, na podstawie przeglądu literatury przedmiotu, analizy pozwoliły sformułować wniosek, że dzięki nowym technologiom zaostreniu uległa walka konkurencyjna oraz możliwe stało się pogłębienie integracji działań w łańcuchu wartości. Wykazałem jednocześnie, że rozwój Internetu i rewolucja technologiczna miały jakościowy wpływ na proces gospodarowania, ale nie zmieniły w istotny sposób podstaw działalności przedsiębiorstw.

Kolejne trzy prace mają charakter teoretyczno-empiryczny i poświęcone są problematyce bezpośrednich inwestycji zagranicznych. W publikacji [D3] zostały podjęte badania zależności pomiędzy wzrostem gospodarczym a bezpośrednimi inwestycjami zagranicznymi. Wykorzystano koncepcję ścieżki rozwoju inwestycji (*Investment Development Path – IDP*) opartą na wskaźniku bezpośrednich inwestycji zagranicznych netto (*Net Outward Investment – NOI*), która pozwala wnioskować na temat poziomu rozwoju ekonomicznego kraju. Wyniki analiz wskazały, że kraje grupy V4 znajdują się pomiędzy II a III fazą ścieżki rozwoju inwestycji.

Badania dotyczące determinant napływu bezpośrednich inwestycji zagranicznych do Polski, Czech i Węgier zostały przedstawione w artykule [D4], który był rozwinięciem i uszczegółowieniem zagadnień podjętych w pracy [D5]. Prace zawierają przegląd badań dotyczących teorii lokalizacji bezpośrednich inwestycji zagranicznych ze szczególnym uwzględnieniem znaczenia integracji regionalnej dla napływu bezpośrednich inwestycji zagranicznych. Wyniki badań potwierdziły, że oprócz tradycyjnych czynników determinujących napływ bezpośrednich inwestycji zagranicznych, stopień integracji z Unią Europejską („EU factor”) ma silny pozytywny wpływ na napływ bezpośrednich inwestycji zagranicznych.

5.3. Projekty badawcze

Ważnym dla mnie aspektem aktywności naukowej jest **udział w zespołach badawczych** oraz **kierowanie zespołami badawczymi**. W dotychczasowym dorobku zrealizowałem dwa projekty, które uzyskały dofinansowanie w drodze konkursów krajowych (MNiSW i NCN). Pierwszy z nich pn. „Uwarunkowania zachowań gospodarstw domowych na rynku kredytów w Polsce” w 2010 r. otrzymał finansowanie ze środków **Ministerstwa Nauki i Szkolnictwa Wyższego** jako grant promotorski. Dzięki

środkom z tego projektu uzyskałem możliwość przeprowadzenia badań dot. zadłużenia gospodarstw domowych w Polsce (na ówczesne lata były to też jedne z niewielu badań na ten temat w Polsce) oraz przygotowałem rozprawę doktorską, która została obroniona z wyróżnieniem. Drugi projekt pn. „Warunki życia nadmiernie zadłużonych gospodarstw domowych”, którego byłem kierownikiem i wykonawcą w 2016 r. uzyskał finansowanie z **Narodowego Centrum Nauki** w ramach programu **Sonata 10**. W toku realizacji tego projektu przeprowadziłem ogólnopolskie badania dotyczące nadmiernie zadłużonych gospodarstw domowych, a także przygotowałem cykl publikacji naukowych poświęconych podjętej w projekcie problematyce. Oprócz tego otrzymałem także **dwa indywidualne granty uczelniane**: doktorski (w 2009 r.) oraz na Badania Młodych Naukowców (BMN) ze stopniem doktora (w 2014 r.).

Oprócz wyżej wspomnianych grantów, przez cały okres zatrudnienia aktywnie brałem udział w badaniach statutowych prowadzonych w Katedrze Mikroekonomii, których kierownikami byli kolejni szefowie Katedry: prof. dr hab. Zofia Dach, prof. dr hab. Krystyna Przybylska oraz prof. UEK dr hab. Wojciech Giza. Łącznie uczestniczyłem w **15 katedralnych projektach badawczych** (badaniach statutowych). Tematyka projektów badawczych związana była z badaniami prowadzonymi w Katedrze. Efektem mojego zaangażowania w te projekty było szereg publikacji w postaci rozdziałów w monografiach wydawanych przez wiodące wydawnictwa ekonomiczne w Polsce oraz artykułów naukowych, z których większość dotyczy problematyki zadłużenia gospodarstw domowych.

5.4. Konferencje naukowe

Udział w **konferencjach, sympozjach i dyskusjach naukowych** to kolejny obszar mojego rozwoju naukowego. Poprzez systematyczny udział w konferencjach naukowych zarówno krajowych, jak i międzynarodowych, miałem możliwość wielokrotnie prezentować wynik swoich badań. Uczestnictwo w dyskusie naukowej oraz uzyskane komentarze do wygłaszanych referatów umożliwiły rozwój mojego warsztatu badawczego, ukierunkowały moje zainteresowania, a także zaowocowały publikacjami. W okresie po uzyskaniu stopnia doktora aktywnie uczestniczyłem w 37 konferencjach, na których prezentowałem referaty przede wszystkim w formie wystąpień lub prezentacji plakatów (posterów) konferencyjnych. Oprócz tego biernie uczestniczyłem w 19 konferencjach i seminariach w charakterze słuchacza.

Konferencje	2012	2013	2014	2015	2016	2017	2018	2019	2020	2021	Razem
Udział czynny, w tym:	1	3	4	3	2	5	8	3	2	6	37
międzynarodowe	1	2	3	3	1	2	5	1	1	2	21
krajowe	0	1	1	0	1	3	3	2	1	4	16
Udział bierny	2	0	1	3	2	2	1	2	2	4	19
Razem	3	3	5	6	4	7	9	5	4	10	56

W październiku 2021 r. byłem głównym prelegentem w ogólnopolskim seminarium naukowym z cyklu „Czwartek u Ekonomistów” pt. *Nadmierne zadłużenie gospodarstw domowych w Polsce. Czy istnieją powody do obaw?* organizowanym przez Zarząd Krajowy Polskiego Towarzystwa Ekonomicznego, Oddział Polskiego Towarzystwa Ekonomicznego w Krakowie oraz Kolegium Ekonomii, Finansów i Prawa

Uniwersytetu Ekonomicznego w Krakowie. Na seminarium miałem możliwość zaprezentowania wyników zrealizowanych badań prowadzonych w ramach grantu NCN.

Mój aktywny udział w konferencjach i seminariach nie ograniczał się jedynie do wygłaszania referatów i prezentacji posterów. Poprowadziłem także „Macroeconomics Session” na międzynarodowej konferencji naukowej 12th Economics & Finance Conference (IISES). Konferencja miała miejsce w sierpniu 2019 r. na Uniwersytecie w Dubrowniku (Chorwacja). Ponadto mam doświadczenie w organizacji krajowych i międzynarodowych konferencji naukowych. Byłem zaangażowany w organizację pięciu konferencji naukowych, w tym jednej o charakterze międzynarodowym.

Od 2020 r. regularnie uczestniczę w wydarzeniach organizowanych przez **The Centre for Economic Policy Research (CEPR) Network on Household Finance**. Są to konferencje poświęcone finansom gospodarstw domowych (European Conference on Household Finance), a także cykliczne seminaria i dyskusje naukowe związane z problematyką gospodarstw domowych („Finance Seminar Series” oraz „Micro and Macro Implications of Household Behaviour and Financial Decision-Making”). Prelegentami w ramach spotkań organizowanych przez CEPR są badacze z wiodących międzynarodowych ośrodków naukowych europejskich (EDHEC Business School, Copenhagen Business School, Stockholm University, University of Zurich) i amerykańskich (Columbia University, New York University, University of Chicago, Boston University).

5.5. Nagrody naukowe

Moja aktywność naukowa była wielokrotnie nagradzana przez Rektora Uniwersytetu Ekonomicznego w Krakowie. W okresie zatrudnienia zostałem uhonorowany łącznie **siedmioma nagrodami** za osiągnięcia naukowe – trzykrotnie otrzymałem nagrodę pierwszego stopnia za zespołowe osiągnięcia naukowe (za osiągnięcia w 2010 r., 2015 r. i 2018 r.) oraz jedną nagrodę drugiego stopnia za zespołowe osiągnięcia naukowe w 2008 r. Ponadto otrzymałem trzy nagrody Rektora Uniwersytetu Ekonomicznego w Krakowie drugiego stopnia za indywidualne osiągnięcia w dziedzinie naukowej (za osiągnięcia w 2007 r., 2012 r. i 2013 r.).

Ponadto w 2017 r. otrzymałem nagrodę firmy StatSoft za **najlepszy referat** pt. *Modelling the Distribution of Loan Repayments of Households in Poland* (przygotowany we współautorstwie z dr A. Wałęgą), który został wygłoszony na XI Międzynarodowej Konferencji Naukowej im. Profesora Aleksandra Zeliasia nt. „Modelowanie i Prognozowanie Zjawisk Społeczno-Gospodarczych” odbywającej się w Zakopanem, w dn. 9–12 maja 2017 r.

5.6. Aktywności w innych jednostkach i organizacjach

Moja aktywność realizowana w innej jednostce związana jest z **Olimpiadą Wiedzy Ekonomicznej (OWE)**, która jest organizowana przez **Polskie Towarzystwo Ekonomiczne (PTE)**. Jest to zadanie zlecone przez Ministerstwo Edukacji i Nauki. Olimpiada Wiedzy Ekonomicznej jest jednym z największych przedsięwzięć edukacyjnych w Polsce skierowanych do uczniów szkół ponadpodstawowych i nauczycieli z dziedziny ekonomii. Każdego roku do zawodów zgłasza się od 8 do 15 tys. uczniów z 700–900 szkół z całej Polski.

W ramach **Olimpiady Wiedzy Ekonomicznej** pełniłem następujące funkcje:

- przewodniczący Zespołu Naukowego przy Komitecie Głównym OWE (kadencje: 2007–2012 oraz 2012–2016), a następnie (od 2017 r.) członek tego Zespołu,
- sekretarz naukowy Komitetu Głównego OWE (kadencje: 2007–2012 oraz 2012–2016), a następnie członek tego Komitetu (kadencja 2017–2022),
- sekretarz jury zawodów III stopnia (centralnych) OWE (w latach 2007–2016), a następnie (od 2017 r.) członek jury tego stopnia zawodów,
- członek zespołu weryfikującego wyniki zawodów II stopnia (okręgowych) OWE powoływanego co roku *ad hoc* przy Komitecie Głównym OWE (nieprzerwanie od 2007 r.),
- członek Komitetu Okręgowego OWE w Krakowie (kadencja 2017–2022),
- członek jury zawodów II stopnia (okręgowych) OWE (nieprzerwanie od 2007 r.).

Jako **sekretarz naukowy Olimpiady Wiedzy Ekonomicznej** byłem odpowiedzialny przez dwie kadencje nie tylko za organizację prac Komitetu Głównego i organizację zawodów Olimpiady na szczeblu ogólnokrajowym, ale także koordynowałem przebieg zawodów w siedemnastu Komitetach Okręgowych OWE oraz odpowiadałem za bieżącą współpracę z partnerami Olimpiady. W trakcie pełnienia funkcji sekretarza naukowego (edycje zawodów od XXI do XXIX) podjąłem z powodzeniem szereg inicjatyw, które pozwoliły na unowocześnienie Olimpiady i dostosowanie jej do zmieniających się warunków. W ramach prac Komitetu Głównego OWE opracowałem i wdrożyłem (w uzgodnieniu z Departamentem Edukacji i Wydawnictw Narodowego Banku Polskiego) system ewaluacji zawodów Olimpiady Wiedzy Ekonomicznej, który funkcjonuje nieprzerwanie od 2013 r. Efektem tych działań, pomimo niesprzyjających uwarunkowań demograficznych, było utrzymanie znacznego zainteresowania zawodami wśród młodzieży i szkół.

Oprócz działalności o charakterze organizacyjnym, moje zaangażowanie w Olimpiadę Wiedzy Ekonomicznej miało także wymiar naukowy. Jako **przewodniczący Zespołu Naukowego OWE** dbałem o poziom merytoryczny zawodów oraz brałem udział w opracowywaniu koncepcji tematycznych kolejnych edycji Olimpiady Wiedzy Ekonomicznej, starając się uwzględniać aktualny stan badań naukowych i syntezę stanowisk prezentowanych w dyskursie naukowym dotyczących najważniejszych problemów gospodarczych Polski i świata. Byłem także autorem pytań i zadań na zawody poszczególnych stopni. Ponadto do zadań Zespołu Naukowego należało rozstrzygnięcie wątpliwości w kwestiach merytorycznych na poszczególnych stopniach zawodów. Efektem mojej działalności w ramach Zespołu Naukowego przy Komitecie Głównym Olimpiady Wiedzy Ekonomicznej była **publikacja książki:**

Wałęga G. (2019), *1000 pytań: ekonomia, finanse, zarządzanie*, Difin, Warszawa, ss. 256.

Recenzent: dr hab. Grażyna Wolska, prof. UMK (Uniwersytet Mikołaja Kopernika w Toruniu)

Oprócz wyżej wspomnianej książki w ramach działalności w Polskim Towarzystwie Ekonomicznym przygotowałem szereg publikacji, które dotyczyły zagadnień poruszanych w kolejnych edycjach zawodów Olimpiady oraz podejmowały problematykę wiedzy i edukacji ekonomicznej. Wśród tych publikacji wymienić mogę:

Wałęga G. (2018), *Olimpiada Wiedzy Ekonomicznej i jej odbiorcy w świetle wyników badań ewaluacyjnych* [w:] *Trzydzieści lat Olimpiady Wiedzy Ekonomicznej*, red. Bogdan Ślusarz, Wydawnictwo Polskiego Towarzystwa Ekonomicznego, Warszawa, s. 49–58.

Wałęga G., Pollok A. (2015), *Znaczenie Olimpiady Wiedzy Ekonomicznej w edukacji ekonomicznej społeczeństwa* [w:] *Edukacja dla zrównoważonego i trwałego rozwoju oraz społecznie odpowiedzialnego biznesu*, red. A. Pollok, Polskie Towarzystwo Ekonomiczne, Warszawa, s. 90–109.

Wałęga G., Pollok A. (2010), *Wybór międzyokresowy gospodarstwa domowego w warunkach istnienia rynku kredytowego. Aspekty teoretyczne i praktyczne*, „Zeszyty Naukowe Polskiego Towarzystwa Ekonomicznego”, nr 8, s. 137–164.

Wałęga G., Pollok A. (2008), *Bezpieczeństwo dzięki różnorodności, czyli o polskim systemie emerytalnym*, Dodatek specjalny pt. Gospodarstwo domowe – wymiar społeczno-ekonomiczny dla uczestników Olimpiady Wiedzy Ekonomicznej nr 11, „Nowe Życie Gospodarcze”, nr 4, s. I–VIII.

Wałęga G., Pollok A. (2007), *Kreowanie wiedzy w Polsce przez inwestowanie w badania i rozwój* [w:] *Inwestowanie w kapitał ludzki*, red. S. Borkowska, Biblioteka Wiadomości Statystyczne, tom 55, Główny Urząd Statystyczny, Warszawa, s. 36–48.

Wałęga G., Pollok A. (2007), *Funkcjonowanie otwartych funduszy emerytalnych w nowym systemie ubezpieczeń społecznych w Polsce*, „Zeszyty Naukowe Akademii Ekonomicznej w Krakowie”, nr 733, s. 101–130.

Pollok A., Wałęga G. (2007), *Oszczędzanie jako gromadzenie majątku*, Dodatek specjalny pt. Gospodarstwo domowe – wymiar społeczno-ekonomiczny dla uczestników Olimpiady Wiedzy Ekonomicznej nr 6/7, „Nowe Życie Gospodarcze”, nr 24, s. I–VI

Innym przejawem mojego zaangażowania w Olimpiadę Wiedzy Ekonomicznej jest stałe **uczestnictwo w pracach jury zawodów III stopnia (centralnych)**. Jako sekretarz jury tego stopnia zawodów uczestniczyłem również w pracach komisji odwoławczej od wyników zawodów III stopnia (centralnych) oraz byłem odpowiedzialny za organizację prac jury zawodów. Ponadto z uwagi na moje wieloletnie doświadczenie i związki z Olimpiadą Wiedzy Ekonomicznej (sam byłem dwukrotnym laureatem Olimpiady w szkole średniej) od 2007 r. pełnię funkcję członka zespołu weryfikującego wyniki zawodów II stopnia (okręgowych) Olimpiady Wiedzy Ekonomicznej, powoływanego co roku *ad hoc* przy Komitecie Głównym Olimpiady Wiedzy Ekonomicznej.

Moja aktywność w Olimpiadzie Wiedzy Ekonomicznej to nie tylko działalność na szczeblu centralnym (ogólnopolskim). Wspieram także prace Komitetu Okręgowego Olimpiady Wiedzy Ekonomicznej w Krakowie zarówno jako członek tego Komitetu (w kadencji 2017–2022), jak i juror zawodów II stopnia (okręgowych).

Pragnę podkreślić, że praca z młodzieżą uzdolnioną jest dla mnie źródłem szczególnej satysfakcji, tym bardziej, że wielu laureatów i finalistów Olimpiady Wiedzy Ekonomicznej, których poznałem w trakcie pełnienia funkcji osiągnęło sukcesy zawodowe realizując się jako pracownicy naukowcy lub jako eksperci w sektorze gospodarczym.

Moja działalność w innych jednostkach niż moje podstawowe miejsce pracy przejawia się realizacją różnych inicjatyw skierowanych do środowiska ekonomistów w Polsce i jest związana z członkostwem w organizacjach branżowych – **Polskim Towarzystwie Ekonomicznym** (od 1998 r.), które jest najstarszym stowarzyszeniem branżowym skupiającym ekonomistów w Polsce, a ponadto – od 2004 r. – posiada

status organizacji pożytku publicznego. Od 2016 r. jestem także członkiem Polskiego Towarzystwa Statystycznego.

W ramach **Polskiego Towarzystwa Ekonomicznego** pełniłem następujące funkcje:

- Zarząd Krajowy PTE (władze krajowe):
  - członek Prezydium Zarządu Krajowego (od 2021 r.),
  - członek Zarządu Krajowego (funkcja z wyboru – kadencje: 2015–2021 oraz 2021–2026),
- Rada Naukowa PTE:
  - członek (funkcja z wyboru – kadencja: 2021–2026),
- Oddział PTE w Krakowie:
  - członek Zarządu Oddziału (funkcja z wyboru – kadencje: 2005–2009, 2010–2015 oraz 2021–2026).

W ramach **działalności w Oddziale PTE w Krakowie** brałem udział w wielu przedsięwzięciach realizowanych przez Oddział. Swoim zaangażowaniem wspomagałem realizację celów statutowych Towarzystwa: prowadzenie działalności wydawniczej (wydawanie książek oraz Zeszytów Naukowych Polskiego Towarzystwa Ekonomicznego w Krakowie) oraz działalności edukacyjnej i popularyzującej wiedzę ekonomiczną. Odpowiadałem m.in. za przygotowanie czterech konferencji oraz za prowadzenie strony internetowej Oddziału.

Z kolei moja **aktywność w Zarządzie Krajowym PTE** w kadencji 2015–2021 przejawiała się zaangażowaniem w bieżącą działalność Towarzystwa. Wśród najważniejszych działań podejmowanych przez Zarząd Krajowy PTE w ramach realizacji celów statutowych w ostatnich latach mogę wymienić: organizację X Kongresu Ekonomistów Polskich, organizowanie konferencji, seminariów naukowych (m.in. w ramach cyklu konwersatoriów „Czwartki u Ekonomistów”) i konkursów (m.in. konkurs o nagrodę PTE im. prof. E. Lipińskiego za pracę naukową z ekonomii oraz konkurs na najlepszy podręcznik akademicki z ekonomii), a także prowadzenie działalności opiniotwórczej oraz wydawniczej (m.in. wydawca książek z serii „Nobliści z ekonomii” oraz współwydawca czasopisma „Ekonomista”). Ponadto w ramach Zarządu Krajowego pracowałem nad dostosowaniem statutu Towarzystwa do wymagań nowej ustawy o stowarzyszeniach (zmiany do statutu zostały uchwalone przez zjazd nadzwyczajny w 2018 r.).

W 2021 r. zostałem ponownie wybrany do władz Zarządu Krajowego i Zarządu Oddziału PTE, gdzie zamierzam dalej aktywnie angażować się w realizację celów statutowych Towarzystwa. Ponadto jestem także **członkiem Rady Naukowej Polskiego Towarzystwa Ekonomicznego**, której celem jest inicjowanie i prowadzenie działalności naukowej Towarzystwa oraz doradztwo we wszystkich sprawach wynikających z jego działalności statutowej.

Za moje zaangażowanie w działalność Polskiego Towarzystwa Ekonomicznego zostałem uhonorowany **dwoma odznaczeniami branżowymi**: srebrną odznaką honorową PTE otrzymaną w 2005 r. oraz złotą odznaką honorową PTE otrzymaną w 2010 r.

Aktywnie biorę udział w programie **ERASMUS+ KA107**, który dotyczy wyjazdów dla nauczycieli akademickich do krajów partnerskich spoza Unii Europejskiej. Wyjazdy mają charakter dydaktyczno-naukowy, co pozwala na zdobycie nowego doświadczenia na zagranicznych uczelniach. Moja aktywność w programie obejmuje lata 2018–2020 (edycja IV) oraz lata 2020–2022 (edycja VI). Z uwagi na pandemię COVID-19 mój wyjazd na Uniwersytet w Kragujewcu (Serbia), który został pierwotnie zaplanowany w 2020 r., był kilkakrotnie prolongowany, a ostatecznie mobilność odbyła się w okresie 14.06.2021–18.06.2021 r. Na potrzeby mobilności przygotowałem zarówno zajęcia dydaktyczne (*Data analysis with MS Excel*), jak i wystąpienie naukowe (*Households over-indebtedness in Poland*). W ramach kolejnej

edycji programu ERASMUS+ KA107 zostałem zakwalifikowany do wyjazdu do Universum College w Prishtinie (Kosovo). Mobilność zaplanowana jest na I połowę 2022 r., a wyjazd, oprócz prowadzenia zajęć dydaktycznych, będzie miał również charakter naukowy (nawiązanie współpracy naukowo-badawczej).

5.7. Współpraca naukowa

Moja działalność naukowa to także **indywidualna współpraca naukowa z innymi badaczami** zajmującymi się podejmowaną przeze mnie problematyką zadłużenia. Nawiązałem współpracę naukową z dr Agnieszką Strzelecką z Katedry Finansów Wydziału Nauk Ekonomicznych Politechniki Koszalińskiej, której efektem było wystąpienie z referatem na Ogólnopolskiej Konferencji Naukowej Quality of Life 2021 nt. *Jakość życia osób (nie)młodych*, organizowanej przez Katedrę Statystyki UE we Wrocławiu wraz z Urzędem Statystycznym we Wrocławiu i Oddziałem Wrocławskim Polskiego Towarzystwa Statystycznego (Wrocław: konferencja online, 13–14 września 2021 r.): Kowalski R., Strzelecka A., Wałęga A., Wałęga G., *Czy posiadanie dzieci oznacza finansowe kłopoty? O wpływie dzieci na nadmierne zadłużenie gospodarstw domowych*. Pokłosiem współpracy są także trwające aktualnie prace nad artykułem nt. wpływu obecności dzieci w gospodarstwie domowych na nadmierne zadłużenie.

Ponadto nawiązałem współpracę z prof. dr hab. Piotrem Białowolskim pracującym obecnie w Harvard University T.H. Chan School of Public Health specjalizującym się w problematyce zadłużenia gospodarstw domowych i jakości życia. Efektem tych kontaktów jest opracowanie koncepcji artykułu poświęconego związkom pomiędzy postrzeganiem subiektywnego obciążenia długiem a obiektywnym obciążeniem spłatami zadłużenia. Obecnie, oprócz koncepcji publikacji, zostały opracowane wstępne wyniki obliczeń do artykułu. Kontakty te będą kontynuowane w kolejnych latach.

5.8. Recenzje naukowe i ekspertyzy

Swoje doświadczenie w pracy naukowej wykorzystuję pełniąc funkcję **recenzenta** w czasopismach międzynarodowych. Wśród czasopism (z Impact Factor), dla których sporządzałem recenzje wymienić mogę: Social Indicators Research (Springer), International Journal of Social Economics (Emerald Insight), Central European Management Journal (DeGruyter Open) oraz Eastern European Economics (Taylor&Francis). Oprócz tego byłem recenzentem w czasopismach Entrepreneurial Business and Economics Review (indeksowane w Web of Science oraz Scopus) i International Entrepreneurship Review, a także materiałów konferencyjnych (*proceedings*) indeksowanych w Web of Science.

Moje doświadczenie zawodowe mogłem również wykorzystać przy **opracowywaniu ekspertyz** na zlecenie instytucji publicznych i dla sektora gospodarczego, sporządzając na zlecenie Sądu Okręgowego w Krakowie opinię w charakterze biegłego, a na zlecenie Kancelarii Radców Prawnych i Adwokatów „Labe i Wspólnicy” opinię statystyczną.

6. Informacja o osiągnięciach dydaktycznych, organizacyjnych oraz popularyzujących naukę lub sztukę

Jako pracownik badawczo-dydaktyczny zatrudniony w Katedrze Mikroekonomii Uniwersytetu Ekonomicznego w Krakowie prowadzę zajęcia w formie wykładów, ćwiczeń i konwersatoriów na

studiach stacjonarnych i niestacjonarnych I i II stopnia z następujących przedmiotów: mikroekonomia, e-biznes, a także kilku przedmiotów związanych z biznesowym zastosowaniem MS Excel (przedmioty prowadzone w laboratorium komputerowym: narzędzia informatyczne w biznesie, narzędzia informatyczne w analizie i modelowaniu danych gospodarczych, komputerowe wspomaganie decyzji menedżera). Prowadzone zajęcia z mikroekonomii mają charakter ogólnoakademicki i są realizowane prawie na wszystkich kierunkach kształcenia w Uniwersytecie. Natomiast pozostałe przedmioty znajdują się w programie specjalności Ekonomia menedżerska (na kierunku Ekonomia), nad którą opiekę merytoryczną pełni Katedra Mikroekonomii.

Od roku akademickiego 2012/2013 prowadzę **seminaria dla studentów studiów I i II stopnia**. Do dnia złożenia wniosku byłem promotorem łącznie 36 prac dyplomowych i 28 prac magisterskich. Wykonałem też 6 recenzji prac licencjackich oraz 11 prac magisterskich. W roku akademickim 2021/2022 podjąłem dodatkowo współpracę z Krakowską Szkołą Biznesu UEK, gdzie **na studiach podyplomowych** na kierunku „Analityk biznesowy” prowadzę zajęcia z przedmiotu „Ekonomiczne podstawy pracy analityka biznesu”.

W każdym roku pracy zawodowej, z uwagi na ogólny wymiar obciążeń dydaktycznych w Katedrze przy jednoczesnych ograniczeniach kadrowych, łączna liczba przydzielanych mi godzin dydaktycznych przekraczała obowiązujące pensum od 1,3 do 2,4 razy.

W mojej działalności dydaktycznej łączę wiedzę akademicką z praktyką gospodarczą. W latach 2013–2019 w ramach zajęć z przedmiotu e-biznes organizowałem **warsztaty z przedstawicielami firm z branży nowych technologii / e-biznesowej**. Zajęcia miały nie tylko formę wykładów, ale obejmowały także część praktyczną. Każdego roku organizowanych było 10–12 spotkań. Współpracuje również z Wydziałem ds. Przedsiębiorczości i Innowacji (Punkt Obsługi Przedsiębiorcy) Urzędu Miasta Krakowa, z którym w latach 2020–2021 organizowałem dla studentów spotkania na temat zakładania i prowadzenia działalności gospodarczej.

Od ponad 10 lat wykorzystuję nowoczesne techniki informatyczne, a wszystkie moje zajęcia (w formule *blended-learning*) są certyfikowanymi kursami e-learningowymi. Po ukończeniu z wyróżnieniem modułu specjalistycznego „Projektowanie i prowadzenie akademickich kursów online” z programu szkoleniowego Hub UEK uzyskałem **certyfikat e-nauczyciela** wydany przez Stowarzyszenie E-learningu Akademickiego. Moją działalność dydaktyczną staram się ciągle doskonalić, co przejawia się nie tylko w implementacji na zajęciach nowoczesnych metod nauczania, ale także w systematycznym udziale w wielu specjalistycznych szkoleniach i warsztatach dydaktycznych zarówno w charakterze słuchacza, jak i prelegenta (m.in. w czerwcu 2012 r. na seminarium pn. „e-Zajęcia na UEK. Z doświadczeń wykładowców” organizowanym przez Centrum e-Learningu UEK wystąpiłem z prezentacją pt. „O pierwszych doświadczeniach we wdrażaniu e-mikroekonomii”).

Moja działalność dydaktyczna zawsze była **pozytywnie oceniana przez studentów**, czego potwierdzeniem są oceny uzyskiwane w studenckich badaniach ankietowych zajęć dydaktycznych. W roku akademickim 2020/2021 r. ogólna ocena moich zajęć w semestrze zimowym i letnim to odpowiednio 5,33 i 4,87¹⁰.

Uzupełnieniem moich działań w obszarze dydaktyki jest **pełnienie funkcji opiekuna praktyk studentów** specjalności Ekonomia menedżerska na kierunku Ekonomia Uniwersytetu Ekonomicznego w Krakowie. Funkcję tę pełnię nieprzerwanie od 2008 r., a łączna liczba studentów, nad którymi sprawowałem opiekę przekracza 1100 osób.

---

¹⁰ W badaniach stosowana jest skala ocen od 2 (ocena niedostateczna) do 5,5 (ocena wzorowa)

Pełniłem także **funkcję promotora pomocniczego** zakończonego w 2018 r. przewodu doktorskiego mgr Michała Michorowskiego, który przygotował rozprawę w dziedzinie nauk ekonomicznych (dyscyplina: ekonomia) pt. *Determinanty wydatków na energię elektryczną gospodarstw domowych w Polsce*. Promotorem pracy była prof. dr hab. Bogumiła Szopa (Uniwersytet Ekonomiczny w Krakowie). W ramach pełnienia obowiązków promotora pomocniczego współuczestniczyłem w ocenie przygotowanej przez doktoranta koncepcji badań, konsultowałem kwestie związane z teorią konsumpcji, udzielałem merytorycznych wskazówek dotyczących analiz empirycznych w pracy (obliczenia i interpretacja danych) oraz nadzorowałem wraz z promotorem postępy w realizacji poszczególnych etapów przygotowywanej rozprawy doktorskiej.

Dwukrotnie uczestniczyłem w **pracach nad aktualizacją programu studiów** specjalności „Ekonomia menedżerska” na kierunku „Ekonomia” na I i II stopniu studiów. Od 2016 r., tj. od momentu wdrożenia elektronicznego systemu PRK/KRK, łączna liczba kart przedmiotów, które opracowałem lub zaktualizowałem wynosi 38.

Za moją działalność w sferze dydaktyki w 2020 r. Rektor Uniwersytetu Ekonomicznego w Krakowie przyznał mi **indywidualną nagrodę dydaktyczną**.

Jako pracownik Uniwersytetu Ekonomicznego w Krakowie aktywnie uczestniczę – w miarę potrzeb Uczelni, decyzji jej organów, a także wyborów dokonywanych przez poszczególne grupy społeczności akademickiej – w różnych pracach organizacyjnych.

W wyborach na kadencję obejmującą lata 2020–2024 uzyskałem **mandat członka Senatu UEK** jako przedstawiciel niesamodzielných pracowników naukowych (obwód: Instytut Ekonomii).

Moją inną aktywnością organizacyjną w Uniwersytecie Ekonomicznym w Krakowie jest zaangażowanie w **działania związane z uzyskaniem przez Uczelnię wyróżnienia HR Excellence in Research Award** (wdrożenie Europejskiej Karty Naukowca oraz Kodeksu Postępowania przy rekrutacji pracowników naukowych). Od 2018 r. decyzją Rektora UEK brałem udział w pracy w zespole ds. uzyskania tego wyróżnienia, a następnie – w 2021 r. – zostałem powołany do zespołu odpowiedzialnego za wdrożenie i monitoring strategii HRS4R (Human Resources Strategy for Researchers).

Wraz ze zmianami związanymi z reformą szkolnictwa wyższego w Polsce zostałem zaangażowany w **działania związane z procesem ewaluacji dyscypliny ekonomia i finanse** w Uniwersytecie Ekonomicznym w Krakowie. Zaowocowało to członkostwem w zespołach problemowych powołanych przez Rektora UEK (kadencja: 2018–2019) oraz dziekanów (kadencje: 2019–2020 i 2020–2024).

Opracowywałem także **system wspomagający pomiar i raportowanie zamierzonych efektów kształcenia** (*intended learning outcomes*) w programie Executive MBA (edycje od 21 do 26) prowadzonym w Krakowskiej Szkole Biznesu UEK. W semestrze letnim roku akademickiego 2019/2020 uczestniczyłem w pracach Zespołu ds. nauczania na odległość (e-dydaktyki) powołanego *ad hoc* w związku z pandemią przy Centrum Monitoringu i Promocji Jakości Kształcenia UEK (Centrum e-Learningu).

Jako moją działalność popularyzującą naukę mogę wskazać **udział w projekcie „Nauka i Gospodarka”** współfinansowanym przez Unię Europejską w ramach Europejskiego Funduszu Spójności, który był realizowany przez Uniwersytet Ekonomiczny w Krakowie. Celem projektu było powstanie wydawnictwa oraz wortalu branżowego w zakresie gospodarczego zastosowania wyników badań i prac badawczych w dziedzinie nauk ekonomicznych. W okresie realizacji projektu (lata 2009–2011) wydawany był kwartalnik „Nauka i Gospodarka” (ISSN 2080-1092), w którym pełniłem funkcję członka Komitetu Redakcyjnego i redaktora technicznego (do lipca 2010 r.). Ponadto w latach 2008–2015 byłem **członkiem**

Komitetu Redakcyjnego Biuletynu Polskiego Towarzystwa Ekonomicznego (ISSN 1507-1383).
W okresie pełnienia funkcji czasopismo znajdowało się na ministerialnej liście „B” (4 pkt).

Moja działalność organizacyjna została doceniona przez Rektora UEK **czterema indywidualnymi nagrodami organizacyjnymi** (za lata: 2008, 2018, 2019, 2020).

7. Inne osiągnięcia

Wśród innych osiągnięć, które uznaję za szczególnie dla mnie ważne jest **Medal „Komisji Edukacji Narodowej”** za szczególne zasługi dla oświaty i wychowania. Odznaczenie zostało mi przyznane za działania na rzecz edukacji ekonomicznej młodzieży i wspierania rozwoju uczniów szczególnie uzdolnionych. Związane było to z moją wieloletnią działalnością edukacyjną i naukową prowadzoną w ramach Polskiego Towarzystwa Ekonomicznego i Olimpiady Wiedzy Ekonomicznej.

8. Podsumowanie

W niniejszym autoreferacie scharakteryzowałem moje główne osiągnięcie naukowe, którym jest cykl publikacji naukowych zatytułowany *Uwarunkowania i konsekwencje nadmiernego zadłużenia gospodarstw domowych w Polsce*, oraz wskazałem mój wkład w rozwój dyscypliny ekonomia i finanse. Ponadto celem autoreferatu było przedstawienie obszarów, form i efektów mojej działalności naukowo-badawczej, zarówno w kraju, jak i za granicą, które przedstawiają mój rozwój naukowy po uzyskaniu stopnia doktora nauk ekonomicznych. Zaprezentowałem również moje najważniejsze osiągnięcia w zakresie aktywności dydaktycznej, organizacyjnej oraz popularyzacji nauki.

Rezultatem mojej aktywności publikacyjnej są 52 prace naukowe, na które składają się 3 monografie (w tym jedna w trakcie procesu wydawniczego), 28 rozdziałów w monografiach i materiałów konferencyjnych oraz 21 artykułów w czasopismach naukowych. W okresie po uzyskaniu stopnia doktora podjąłem starania w kierunku umiędzynarodowienia dorobku publikacyjnego – spośród artykułów i materiałów konferencyjnych, które opublikowałem po uzyskaniu stopnia doktora 50% z nich indeksowanych jest w bazie Web of Science. W przypadku artykułów naukowych 2 z nich są indeksowane w bazie Scopus. W języku angielskim zostało opublikowanych 17 prac (wszystkie po uzyskaniu stopnia doktora). Oprócz tego w dorobku posiadam 39 publikacji o charakterze popularnonaukowym lub informacyjnym.

Rodzaj publikacji	Przed uzyskaniem stopnia doktora	Po uzyskaniu stopnia doktora	Razem
Monografie	-	3*	3*
Rozdziały w monografiach naukowych	12	4	16
Artykuły w czasopismach, w tym:	7	14	21
w j. angielskim	-	5	5
indeksowane w Web of Science lub Scopus	-	2	2
Recenzowane materiały konferencyjne, w tym:	-	12	12
w j. angielskim	-	12	12
indeksowane w Web of Science	-	11	11
Pozostałe publikacje	23	16	39

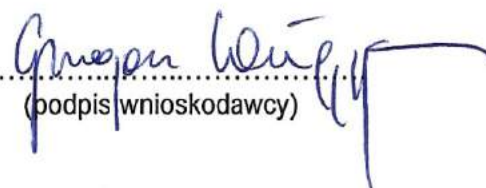
Udział w projektach badawczych, w tym:	9	10	19
finansowane z NCN i MNiSW	1	1	2
indywidualne granty uczelniane	1	1	2
badanie statutowe	7	8	15
Wykonane recenzje naukowe, w tym:	-	12	12
dla czasopism z Impact Factor	-	5	5
Udział czynny w konferencjach, w tym:	9	37	46
międzynarodowych	8	21	29

* uwzględnia monografię w j. angielskim zaaprobowaną do opublikowania przez wydawnictwo Routledge.

Moją aktywność naukową można również scharakteryzować poprzez zestawienie sumarycznej parametryzacji cytowań mojego dorobku publikacyjnego na podstawie raportu z systemu bibliograficzno-bibliometrycznego „Dorobek” Uniwersytetu Ekonomicznego w Krakowie (*vide*: tabela poniżej). Najczęściej cytowana pozycja w moim dorobku to G. Wałęga (2013), *Kredytowanie gospodarstw domowych* (Polskie Wydawnictwo Ekonomiczne, Warszawa), która według Google Scholar była cytowana w 28 publikacjach.

Wyszczególnienie	Liczba cytowanych prac ogółem	Liczba cytowań ogółem	Liczba cytowań bez autocytowań
Web of Science	3	5	3
Web of Science B	7	13	8
Scopus	1	2	2
Scopus B	4	5	4
BazEkon	28	80	65
Inne źródła	23	44	32
Razem (bez powtórzeń)	35	137	104

Szczegółowy wykaz poszczególnych osiągnięć został zawarty w załączniku nr 4 do mojego wniosku o przeprowadzenie postępowania w sprawie o nadanie stopnia doktora habilitowanego.

.....

 (podpis wnioskodawcy)

9. Literatura przywołana w autoreferacie

Abd Samad, K., Mohd Daud, S. N., Mohd Dali, N. R. S. (2020), *Determinants of household debt in emerging economies: A macro panel analysis*. "Cogent Business & Management", vol. 7, no. 1. <https://doi.org/10.1080/23311975.2020.1831765>.

- Ampudia, M., van Vlokhoven, H., Żochowski, D. (2016), *Financial fragility of euro area households*. "Journal of Financial Stability", vol. 27, 250–262. <https://doi.org/10.1016/j.jfs.2016.02.003>.
- Anderloni, L., Vandone, D. (2011), *Risk of over-indebtedness and behavioural factors* [w:] C. Lucarelli, G. Brighetti (Red.), *Risk tolerance in financial decision making*, Palgrave Macmillan, London, p. 113–132.
- Anioła-Mikołajczak, P. (2016), *Over-indebtedness of households in Poland and its determinants*, "Acta Scientiarum Polonorum. Oeconomia", vol. 15, no. 4, p. 17–26.
- Anioła-Mikołajczak, P. (2017), *The impact of age on Polish households financial behavior – indebtedness and over-indebtedness*, "Optimum. Economic Studies", vol. 1, no. 85, p. 106–116.
- Bańbuła, P., Kotuła, A., Przeworska, J., Strzelecki, P. (2015), *Which households are really financially distressed: How MICRO-data could inform the MACRO-prudential policy*, Irving Fisher Committee Workshop on "Combining Micro And Macro Statistical Data For Financial Stability Analysis. Experiences, Opportunities and Challenges," Warsaw, Poland, p. 14–15.
- Betti, G., Dourmashkin, N., Rossi, M., Ping Yin, Y. (2007), *Consumer over-indebtedness in the EU: Measurement and characteristics*, "Journal of Economic Studies", vol. 34, no. 2, p. 136–156. <https://doi.org/10.1108/01443580710745371>.
- Białowolski, P., Węziak-Białowolska, D. (2017), *What does a Swiss franc mortgage cost? The tale of Polish trust for foreign currency denominated mortgages: Implications for well-being and health*, "Social Indicators Research", vol. 133, no. 1, p. 285–301. <https://doi.org/10.1007/s11205-016-1363-9>.
- Białowolski, P., Cwynar, A., Cwynar, W., Węziak-Białowolska, D. (2020), *Consumer debt attitudes: The role of gender, debt knowledge and skills*, "International Journal of Consumer Studies", vol. 44, no. 3, p. 191–205. <https://doi.org/10.1111/ijcs.12558>.
- Białowolski, P., Węziak-Białowolska, D., VanderWeele, T. J. (2019), *The impact of savings and credit on health and health behaviours: An outcome-wide longitudinal approach*, "International Journal of Public Health", vol. 64, no. 4, p. 573–584. <https://doi.org/10.1007/s00038-019-01214-3>.
- Blomgren, J., Maunula, N., Hiilamo, H. (2016), *Over-indebtedness and chronic disease: A linked register-based study of Finnish men and women during 1995–2010*, "International Journal of Public Health", vol. 61, no. 5, p. 535–544. <https://doi.org/10.1007/s00038-015-0778-4>.
- Bridges, S., Disney, R. (2004), *Use of credit and arrears on debt among low-income families in the United Kingdom*, "Fiscal Studies", vol. 25, no. 1, p. 1–25. <https://doi.org/10.1111/j.1475-5890.2004.tb00094.x>.
- Bridges, S., Disney, R. (2010), *Debt and depression*, "Journal of Health Economics", vol. 29, no. 3, p. 388–403. <https://doi.org/10.1016/j.jhealeco.2010.02.003>.
- Brown, S., Taylor, K. (2008), *Household debt and financial assets: Evidence from Germany, Great Britain and the USA*, "Journal of the Royal Statistical Society: Series A (Statistics in Society)", vol. 171, no. 3, p. 615–643. <https://doi.org/10.1111/j.1467-985X.2007.00531.x>
- Brunetti, M., Giarda, E., Torricelli, C. (2016), *Is financial fragility a matter of illiquidity? An appraisal for Italian households*, "Review of Income and Wealth", vol. 62, no. 4, p. 628–649. <https://doi.org/10.1111/roiw.12189>.
- Campbell, J. Y. (2006), *Household Finance*, "The Journal of Finance", vol. 61, no. 4, p. 1553–1604. <https://doi.org/10.1111/j.1540-6261.2006.00883.x>.
- Cavalletti, B., Lagazio, C., Lagomarsino, E., Vandone, D. (2020), *Consumer debt and financial fragility: Evidence from Italy*, "Journal of Consumer Policy", vol. 43, no. 4, p. 747–765. <https://doi.org/10.1007/s10603-020-09458-w>.

- Chichaibelu, B. B., Waibel, H. (2017), *Borrowing from "Pui" to pay "Pom": Multiple borrowing and over-indebtedness in rural Thailand*, "World Development", vol. 98, p. 338–350. <https://doi.org/10.1016/j.worlddev.2017.04.032>.
- Clayton, M., Liñares-Zegarra, J., Wilson, J. O. S. (2015), *Does debt affect health? Cross country evidence on the debt-health nexus*, "Social Science & Medicine", vol. 130, p. 51–58. <https://doi.org/10.1016/j.socscimed.2015.02.002>.
- Cox, P., Whitley, J., Brierley, P. (2002), *Financial pressures in the UK household sector: Evidence from the British household panel survey*, "Bank of England Quarterly Bulletin", Q4, p. 410–419.
- Cwynar, A. (2020), *Financial literacy, behaviour and well-being of millennials in Poland compared to previous generations: The insights from three large-scale surveys*, "Review of Economic Perspectives", vol. 20, no. 3, p. 289–335. <https://doi.org/10.2478/revecp-2020-0015>.
- Cwynar, A., Cwynar, W., Wais, K. (2019), *Debt literacy and debt literacy self-assessment: The case of Poland*, "Journal of Consumer Affairs", vol. 53, no. 1, p. 24–57. <https://doi.org/10.1111/joca.12190>.
- D'Alessio, G., Iezzi, S. (2013), *Household over-indebtedness: Definition and measurement with Italian data*, "Bank of Italy Occasional Paper", vol. 149. <https://doi.org/10.2139/ssrn.2243578>.
- D'Alessio, G., Iezzi, S. (2016), *Over-indebtedness in Italy: How widespread and persistent is it?* "Bank of Italy Occasional Paper", vol. 349. <https://doi.org/10.2139/ssrn.2772485>.
- Dąbrowska, A. (2014), *Upadłość konsumencka – ujęcie teoretyczno-empiryczne*, „Handel Wewnętrzny”, nr 1.
- Disney, R., Gathergood, J. (2013), *Financial literacy and consumer credit portfolios*, "Journal of Banking & Finance", vol. 37, no. 7, p. 2246–2254. <https://doi.org/10.1016/j.jbankfin.2013.01.013>.
- Disney, R., Bridges, S., Gathergood, J. (2008), *Drivers of over-indebtedness*, Centre for Policy Evaluation, The University of Nottingham.
- Drentea, P. (2000), *Age, debt and anxiety*, "Journal of Health and Social Behavior", vol. 41, no. 4, p. 437–450. <https://doi.org/10.2307/2676296>.
- Drentea, P., Lavrakas, P. J. (2000), *Over the limit: The association among health, race and debt*, "Social Science & Medicine", vol. 50, nr 4, p. 517–529. [https://doi.org/10.1016/S0277-9536\(99\)00298-1](https://doi.org/10.1016/S0277-9536(99)00298-1).
- Drentea, P., Reynolds, J. R. (2012), *Neither a borrower nor a lender be: The relative importance of debt and SES for mental health among older adults*, "Journal of Aging and Health", vol. 24, nr 4, p. 673–695. <https://doi.org/10.1177/0898264311431304>.
- ECB. (2009), *Survey Data on Household Finance and Consumption: Research Summary and Policy Use*, "ECB Occasional Paper", no. 100.
- Falanga, A., Financité, R. (2015), *Over-indebtedness in the EU: from figures to expert opinions*, Réseau Financité & European Financial Inclusion Network, Brussels.
- Ferretti, F., Vandone, D. (2019), *Personal debt in Europe: The EU financial market and consumer insolvency*, Cambridge University Press, Cambridge.
- French, D., McKillop, D. (2016), *Financial literacy and over-indebtedness in low-income households*, "International Review of Financial Analysis", vol. 48, p. 1–11. <https://doi.org/10.1016/j.irfa.2016.08.004>.
- Georgarakos, D., Haliassos, M., Pasini, G. (2014), *Household Debt and Social Interactions. Review of Financial Studies*, vol. 27, no. 5, p. 1404–1433. <https://doi.org/10.1093/rfs/hhu014>.
- Georgarakos, D., Lojschova, A., Ward-Warmedinger, M. E. (2010), *Mortgage Indebtedness and Household Financial Distress*, "ECB Working Paper", no. 1156, European Central Bank, Frankfurt am Main. <http://doi.org/10.2139/ssrn.1456593>.

- Giarda, E. (2013), *Persistency of financial distress amongst Italian households: Evidence from dynamic models for binary panel data*. "Journal of Banking & Finance", vol. 37, no. 9, p. 3425–3434. <https://doi.org/10.1016/j.jbankfin.2013.05.005>.
- Grzega, U. (2012), *Poziom życia ludności w Polsce: Determinanty i zróżnicowania*, Wydawnictwo Uniwersytetu Ekonomicznego w Katowicach, Katowice.
- Haq, W., Ismail, N. A., Satar, N. M. (2018), *Investigation of household debt through multilevel multivariate analysis: Case of a developing country*, "Journal of Reviews on Global Economics", vol. 7, p. 297–316. <https://doi.org/10.6000/1929-7092.2018.07.26>.
- IMF (2020), *Global Debt Database—Household debt, loans and debt securities*. https://www.imf.org/external/datamapper/HH_LS@GDD.
- Kalinowski, S. (2015), *Poziom życia ludności wiejskiej o niepewnych dochodach*, Wydawnictwo Naukowe PWN, Warszawa.
- Kempson, E. (2002), *Over-indebtedness in Britain* [Report], Personal Finance Research Centre, University of Bristol, Bristol.
- Kośny, M. (2013), *Economic activity, saving, credit and income polarisation in Poland*, "Post-Communist Economies", vol. 25, no. 4, p. 512–528. <https://doi.org/10.1080/14631377.2013.844931>.
- Kośny, M. (2020), *Economic resourcefulness as a determinant of saving and borrowing in Poland*. "Post-Communist Economies", vol. 32, no. 6, p. 793–812. <https://doi.org/10.1080/14631377.2020.1727264>.
- Kowalski, R., Kwarciański, T. (2016), *Racjonalność, użyteczność, dobrobyt* [w:] M. Gorazda, Ł. Hardt, T. Kwarciański (Red.), *Metaekonomia. Zagadnienia z filozofii ekonomii*, Copernicus Center Press, Kraków, s. 387–405.
- Maison, D. (2019), *The psychology of financial consumer behavior*, Springer International Publishing, Cham. <https://doi.org/10.1007/978-3-030-10570-9>.
- Michelangeli, V., Pietrunti, M. (2014), *A microsimulation model to evaluate Italian households' financial vulnerability*, "International Journal of Microsimulation", vol. 7, no. 3, p. 53–79. <https://doi.org/10.34196/ijm.00107>.
- Morse, A. (2011), *Payday lenders: Heroes or villains?* "Journal of Financial Economics", vol. 102, no. 1, 28–44. <https://doi.org/10.1016/j.jfineco.2011.03.022>.
- Nau, M., Dwyer, R. E., Hodson, R. (2015), *Can't afford a baby? Debt and young Americans*, "Research in Social Stratification and Mobility", vol. 42, p. 114–122. <https://doi.org/10.1016/j.rssm.2015.05.003>.
- NBP (2021), *Należności i zobowiązania monetarnych instytucji finansowych i banków*, Narodowy Bank Polski, Warszawa. https://www.nbp.pl/home.aspx?f=/statystyka/pieniezna_i_bankowa/na_l_zobow.html.
- Ntsalaze, L., Ikhida, S. (2016), *Household over-indebtedness: Understanding its extent and characteristics of those affected*, "Journal of Social Sciences", vol. 48, no. 1–2, p. 79–93. <https://doi.org/10.1080/09718923.2016.11893573>.
- OECD (2021), *Household debt (indicator)*, OECD. <https://doi.org/10.1787/f03b6469-en>.
- Piekut, M. (2017), *Wzorce konsumpcji według typów wiejskich gospodarstw domowych w latach 2004–2014*, Difin, Warszawa. <https://depot.ceon.pl/handle/123456789/12809>.
- Rahman, M., Azma, N., Masud, Md. A. K., Ismail, Y. (2020), *Determinants of Indebtedness: Influence of Behavioral and Demographic Factors*, "International Journal of Financial Studies", vol. 8, no. 1. <https://doi.org/10.3390/ijfs8010008>.
- Richardson, T., Elliott, P., Roberts, R. (2013), *The relationship between personal unsecured debt and mental and physical health: A systematic review and meta-analysis*, "Clinical Psychology Review", vol. 33, no. 8, p. 1148–1162. <https://doi.org/10.1016/j.cpr.2013.08.009>.

- Sánchez-Martínez, M.T., Sanchez-Campillo, J., Moreno-Herrero, D. (2016), *Mortgage debt and household vulnerability: Evidence from Spain before and during the global financial crisis*, "International Journal of Housing Markets and Analysis", vol. 9, no. 3, p. 400–420. <https://doi.org/10.1108/IJHMA-07-2015-0038>.
- Selenko, E., Batinic, B. (2011), *Beyond debt. A moderator analysis of the relationship between perceived financial strain and mental health*, "Social Science & Medicine", vol. 73, no. 12, p. 1725–1732. <https://doi.org/10.1016/j.socscimed.2011.09.022>.
- Strzelecka, A., Kurdyś-Kujawska, A., Zawadzka, D. (2020), *Application of logistic regression models to assess household financial decisions regarding debt*, "Procedia Computer Science", vol. 176, p. 3418–3427. <https://doi.org/10.1016/j.procs.2020.09.055>.
- Świecka, B. (2008), *Bankructwa gospodarstw domowych: Perspektywa ekonomiczna i społeczna*. Difin, Warszawa.
- Świecka, B. (2009), *Niewypłacalność gospodarstw domowych. Przyczyny, skutki, przeciwdziałanie*. Difin, Warszawa.
- Świecka, B., Yeşildağ, E., Özen, E., Grima, S. (2020), *Financial literacy: The case of Poland*, "Sustainability", vol. 12, no. 2. <https://doi.org/10.3390/su12020700>.
- Tay, L., Batz, C., Parrigon, S., Kuykendall, L. (2017), *Debt and subjective well-being: The other side of the income-happiness coin*. "Journal of Happiness Studies", vol. 18, no. 3, p. 903–937. <https://doi.org/10.1007/s10902-016-9758-5>.
- Tiongson, E. R., Sugawara, N., Sulla, V., Taylor, A., Gueorguieva, A. I., Levin, V., Subbarao, K. (2009), *The crisis hits home: Stress-testing households in Europe and Central Asia* [Raport], "The World Bank", Washington. <https://doi.org/10.1596/978-0-8213-8222-6>.
- Velez, E., Cominole, M., Bentz, A. (2019), *Debt burden after college: The effect of student loan debt on graduates' employment, additional schooling, family formation, and home ownership*, "Education Economics", vol. 27, no. 2, p. 186–206. <https://doi.org/10.1080/09645292.2018.1541167>.
- Wałęga, A., Wałęga, G., Kowalski, R. (2021), *Warunki życia nadmiernie zadłużonych gospodarstw domowych w Polsce*, Polskie Wydawnictwo Ekonomiczne, Warszawa.
- Wałęga, G. (2015), *Zmiany w polityce kredytowej banków a zadłużenie polskich gospodarstw domowych*, „Konsumpcja i Rozwój”, nr 1(10), s. 44–55.
- Wałęga, G. (2018), *O niektórych obszarach zawodności rynku kredytów dla gospodarstw domowych* [w:] K. Przybylska (Red.), *Zawodność rynku w teorii i praktyce*, Wydawnictwo Naukowe PWN, Warszawa, s. 163–178.
- Wałęga, G., Wałęga, A. (2017), *Linking household debt and health: Some empirical evidence from Poland* [w:] T. Löster T. Pavelka (Red.), *Proceedings of 11th International Days of Statistics and Economics*, Libuše Macáková: MELANDRIUM, Prague, s. 1845–1853.
- Xiao, J. J., Yao, R. (2020), *Debt types and burdens by family structures*, "International Journal of Bank Marketing", vol. 38, no. 4, p. 867–888. <https://doi.org/10.1108/IJBM-07-2019-0262>.
- Zajączkowski, S., Żochowski, D. (2007), *Obciążenia gospodarstw domowych spłatami długu: Rozkłady i stress testy – na podstawie badań budżetów gospodarstw domowych GUS*, „Materiały i Studia”, nr 221, Narodowy Bank Polski, Warszawa.
- Zalega, T. (2014), *Upadłość konsumencka a zadłużanie się miejskich gospodarstw domowych w Polsce w okresie kryzysu*, „Nierówności Społeczne a Wzrost Gospodarczy”, nr 2(38), s. 152–168.
- Zalega, T., Zalega, T. (2018), *Assessment of the financial situation, determinants and the level of debt of seniors' households*, „Nierówności Społeczne a Wzrost Gospodarczy”, nr 3(55), s. 41–59. <https://doi.org/10.15584/nsawg.2018.3.3>.